

BESSENYEI

BESSENYEI TÁRSASÁG

NYÍREGYHÁZA

ALMANACH

A BESSENYEI IRODALMI TÁRSASÁG
ÉVKÖNYVE

2011

BESSENYEI

BESSENYEI TÁRSASÁG

NYÍREGYHÁZA

ALMANACH

A BESSENYEI IRODALMI TÁRSASÁG
ÉVKÖNYVE

2011

Kiadja:
A Bessenyei Irodalmi Társaság
elnöksége

Felelős kiadó:
DR. BÁNSZKI ISTVÁN

Szerkesztő:
DR. CSERMELY TIBOR

ISSN 1788-7607

Műszaki szerkesztő:
ERDÉLYI TAMÁS

Nyomtatták 250 példányban
az IMI-PRINT KFT. NYOMDAÜZEMÉBEN
Felelős vezető: NAGY IMRÉNÉ
2012

BESSENYEI GYÖRGY

BÖLCSÉSZ – KÖLTŐ, FILOZÓFUS – ÍRÓ
A MAGYAR IRODALMI MEGÚJULÁS ELINDÍTÓJA

A Bessenyei Almanach 2012 szerzői:

DR. APOR PÉTER főorvos

DR. BÁNSZKI ISTVÁN irodalomtörténész

DR. CSERMELY TIBOR tanár, közíró

DR. FAZEKAS ÁRPÁD orvostörténész

DR. JOÓB ÁRPÁD, a Kodály Társaság megyei elnöke

DR. KINCSES KOVÁCS ÉVA tanár, író

KÖKÉNDY MÁRIA, társaságunk tagja

KUJBUSNÉ DR. MECSEY ÉVA levéltárigazgató

L. GÁL MÁRIA költő

DR. NAGY ÉVA főiskolai tanár

OLÁH ANDRÁS tanár, költő

PÉNZES OTTÓ tanár, szerkesztő

ROMÁN ISTVÁN országgyűlési képviselő

DR. SÁSNÉ NAMÉNYI EMESE tanár

DR. SZÉKELY GÁBOR egyetemi tanár

ELNÖKI ELŐSZÓ

A HAGYOMÁNYÁPOLÁS FÉNYEI A BESSENYEI-EMLÉKÉV TÜKRÉBEN

Már diákkorunkban megtanultuk, hogy az ember társas lény. A társadalom fejlődése és saját kulturális gazdagodásunk során a felismerésből evidencia lett. Ebben legjobb íróink is segítettek. Köztük Bessenyei is megfogalmazta a tételt: „Társaságra vagyunk teremtve...” S ez így természetes.

Éppen úgy, mint az a tény, hogyha a világon bárhol is szerveződik egy bármilyen egyesület, kör vagy társaság, amely felveszi és viseli egy jelentős tudomány vagy kultúra területén kiváló személy nevét, azt nyilván azért is teszi, mert annak a személynek az értékeit, példaszerű alakját, műveit, gondolatait és felismeréseit nagyra becsüli, fontosnak tartja, és meg szeretné őrizni maga és utódai számára.

És ez is így természetes, emberhez méltó.

Ki csodálkozna tehát azon a törekvésen, hogy mi, a Bessenyei Társaságra „teremtett” halandók, akik e földi lét során valami jót, mások számára is hasznos, szép dolgot szeretnénk tenni, vállaltuk a névadó Bessenyei szellemi értékeinek, műveinek ápolását, népszerűsítését. Azon lehetne inkább csodálkozni, ha ez nem így lenne. Hiszen „a jóra való törekvésben megszűnni – ezt is Bessenyei hirdette – alacsonyság volna”. S ugyan ki akarna az ember szép hivatásához méltatlanná válni?!

Társaságunk minden „rendes tagja” tudatában van annak a ténynek, hogy mi is utódok vagyunk. Nemcsak Bessenyeié, hanem az előttünk járó nemzedék utódai is. És hagyományápoló munkájukat példaszerűnek tartjuk. Közvetlen elődeink a számukra adatott 50

év alatt maradandó értékeket, máig ható szellemi kincseket, sőt intézményeket hagyományoztak ránk. A megbecsülés és elismerés hangján sorolom fel a legfontosabbakat: múzeum, ismeretterjesztés, irodalmi folyóirat, könyvkiadás, zeneiskola stb.

A mi – immár 25 éve működő – Társaságunk hagyományápoló tevékenységét már több tanulmányban igyekeztünk bemutatni, mindig hangoztatva azt a tényt, hogy a változó társadalmi, gazdasági körülmények miatt számunkra nem adatott meg az elődökhöz hasonló nagy teljesítmény lehetősége.

Ám a 2011-es év – az általunk Bessenyei-emlékévknek nevezett időszak – eseményeit mégis érdemes megemlíteni.

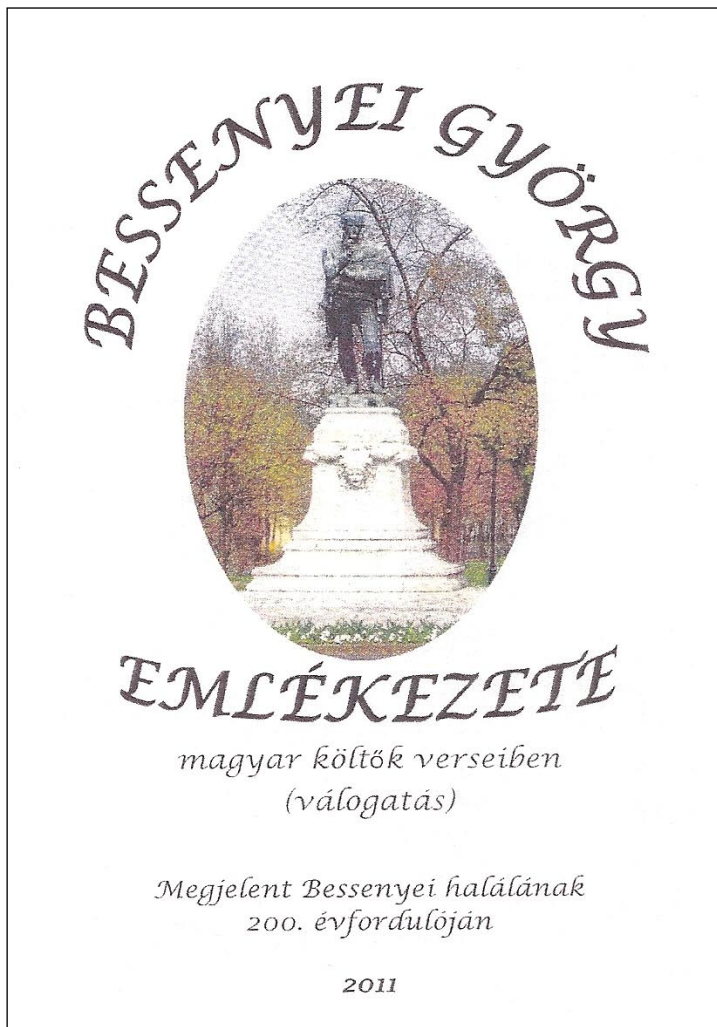
Különleges módon, Bessenyeihez illő helyen kezdődött. A Parlamentben. Itt megyénk képviselője, Román István, az országgyűlés plenáris ülésén méltatta a filozófus-író erkölcsi és szellemi értékeit, nemzeti irodalmunk újjászületésében betöltött szerepét.

Itthon folytatódott a Kossuth Gimnázium dísztermében, ahol kisvárdai barátainkkal együtt ünnepelve a Bessenyei Gimnázium százéves fennállásának évfordulóját, értékeltük a Bessenyei-hagyomány-örzésben ott végzett kiváló munkát.

S mivel tudjuk, hogy a névnap mindig illő alkalom az emlékezésre, ünneplésre, ezért éltünk a György-nap adta lehetőséggel az emlékévkben is. Most is méltó színhelyet választottunk, a vármegye házában azt a nagytermet, amelyben 1898-ban a Bessenyei Kör megalakult, s amely terem ma már – teljes joggal – a Bessenyei Nagyterem nevet viseli. Az ünnepi György-napra ajándékot is vittünk. Megjelentettük a **Bessenyei György emlékezete magyar költők verseiben** című kiadványunkat.

Az esemény hangulatát az is emelte, hogy a kötetben lévő verseket Társaságunk tehetséges versmondó tagjai adták elő – emlékezetesen.

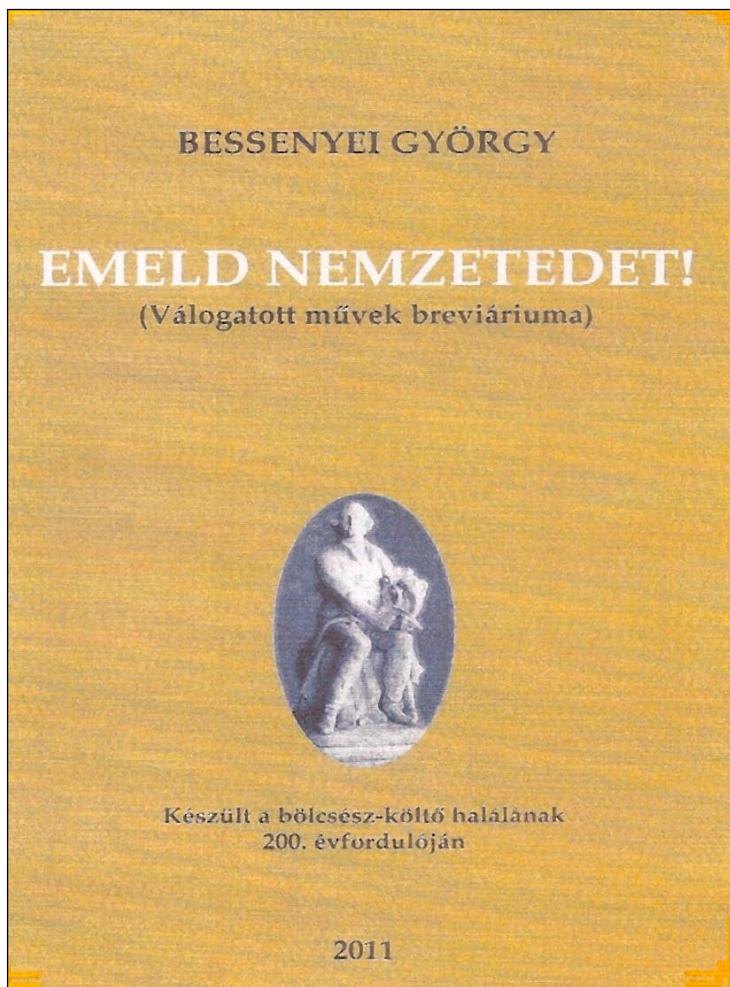
A névnapra meghívtuk a megye vezetőit, az önkormányzat elnökét és parlamenti képviselőnket, akit elkísért *dr. Réthelyi Miklós*, a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium kulturális ügyekkel foglalkozó államtitkára, aki tisztelegni jött Bessenyei emléke előtt. Ünnepi beszédében kitért a Nyírségben folyó hagyományápoló munka fontosságára is.

A megállapítás igazát támasztja alá a nálunk egész évben folyó szervezett tevékenység, amelynek az lett a közönség előtt is látható eredménye, hogy a megyei könyvhét keretében megnyitottuk a Nyírségi Irodalmi Múzeum előzetes kiállítását.

A látogatók itt – több hónapon át – mintegy félszáz színes tablón tekinthették meg megyénk legkiválóbb, múzeum-képes alkotóit. Nagy öröm számunkra, hogy ebben a szép munkában Szabolcs-Szatmár-Bereg igen sok szakembere, könyvtárosa volt tevékeny, önkéntes munkatársunk! És ez így van jól!

A hagyományápolás természetes részéhez tartoznak a közös koszorúzási ünnepségek is. Társaságunk most, az emlékévben is elhelyezte koszorúit az 1899 óta Nyíregyházán, köztéren álló, Kallós Ede alkotta Bessenyei szobornál csakúgy, mint az 1940-től a városi temető dízsírhelyén álló szobor-emléknél. Bessenyei hamvainak Nyíregyházára való áthelyezését a Társaság akkori főtitkára, *Belohorszky Ferenc* kezdeményezte. A testőrszobor előtti emlékbeszédeket Nyíregyháza, Tiszabercel és Kisvárdai felkért vezetői, szakemberei tartják. Az emlékévben *Kujbusné dr. Mecsey Éva*, a Levéltár igazgatója emlékezett.

Ebben az évben is tanúi lehettünk a Bessenyei-forráskutatás legújabb eredményének. *Dr. Székely Gábor* egyetemi tanár, Társaságunk egyik alapító tagja mutatta be azt a Bessenyei-portrét, amely az eddig számunkra még nem ismert külföldi, elsősorban osztrák, német és angol lexikonokban rajzolódott ki.

A hagyományápolás terén végzett – eddigiekben említett – társasági tevékenység szerény ugyan, ám a lehetőségekhez képest mégis megbecsülendő. Annál is inkább, mert most következik az emlékév legjelentősebb és számomra a legfontosabb produktuma, Bessenyei műveinek brevárium-jellegű megjelentetése. Szép karácsonyi ajándék, irodalmunk hiánypótló kötete.

Jellemző címe van, **Bessenyei György: Emeld nemzetedet!**

Ezek, természetesen, Bessenyei szavai. Élete legelső művéből, a Hunyadi László című drámájából idéztünk. A kötet kiadásának kulturális és nevelési céljai az Emlegetni és olvasni című előszóban olvashatók. Bessenyei pedig így most, könnyített formában, tehát könnyebben olvasható.

Az elsődleges célok mellett, számunkra a kötet igen fontos érdeme az a tény, hogy munkatársaink kizárólag Társaságunk tagjai voltak. Tíz olyan szakértő barátunk, akik az animátori tevékenységet önként, Bessenyei iránti elkötelezettségből, nemzeti irodalmunk gazdagítása érdekében végezték

Íme Bessenyei műveinek animátorai:

BÁNSZKI ISTVÁN DR. irodalomtörténész

CZIMBULÁNÉ NOVÁK IBOLYA művelődésszervező

CSERMELY TIBOR DR. főiskolai tanár

CSORBA SÁNDOR DR. irodalomtörténész

FAZEKAS ÁRPÁD DR. főorvos, helytörténész

FUTAKY LÁSZLÓ szerkesztő, könyvtáros

KOVÁCS TIBORNÉ könyvtáros

NAGY ÉVA DR. főiskolai tanár

PALOTAI ERZSÉBET irodalomtanár

VRAUKÓNÉ DR. LUKÁCS ILONA könyvtáros

A Társaság nevében köszöntöm munkatársaimat. Külön köszönet illeti *Futaky Lászlót*, aki gyakorlott szerkesztőként összefogta és irányította ezt a kivételes munkát.

Az *Emeld nemzetedet* kötetet Társaságunk minden tagja ajándékba kapja. Bessenyei életművének megismerése céljából természetesen ajándékba adjuk a megyénk minden érdeklődő iskolájának Tiszaberceltől kezdve... És ugyancsak megkapják a kötetet a Nyírség velünk együttműködő könyvtárai is. Ez a mozdulat az értékek terjesztésének, a megye kultúra-fejlesztésének általunk vélt legjobb módszere. Hiszen ez így természetes.

A szintén nyírségi születésű költő, *M. Juhász Margit* megindítóan szép versében az idős Bessenyei áttekinti életét és így szól csendesen: „Az ugart bevettem, / A többi már az utódok gondja legyen!”

Nos, Kedves Olvasók, mindenkori utódok, ugye még van tennivalónk?! Még akkor is, ha most már Bessenyei művei közelebb kerültek hozzánk.

Bessenyei György halálának 200. évfordulóján, Társaságunk hagyományápoló működésének 25. évében csak egyetlen kívánságom van: az **Emeld nemzetedet!** olvasása inspiráljon valamennyiünket továbbra is erkölcsi és szellemi értékeink megbecsülésére, s ösztönözze elménket a fényre és szívünket a jóra.

Dr. Bánszki István,
a Társaság elnöke

A NYÍRSÉGI IRODALMI MÚZEUM tábláiból

FERENC MIKLÓSNÉ KOVÁCS GIZELLA 1913-2010

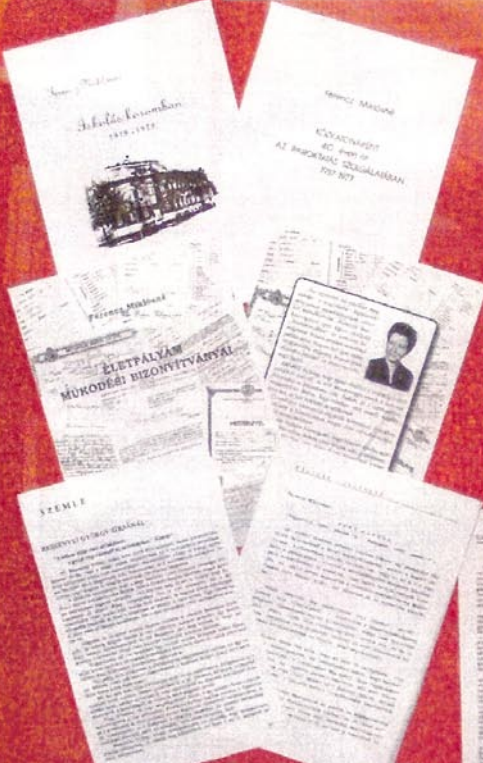
szülői családjának tagjaként, pedagógus megannyi éppenszámba tartott élettársaként és a kultúrának néh. támogatójaként élt.

... és a szeretet az az erővel, amellyel az ember az emberiséget szereti meg.

1913. június 11-én született Nyíregyházán. Szülei: Ignác Miklósné és Gizella Kovácsné. A család Nyíregyházán telepedett le. A szülei, majd a nagyapja, a nagyanyja is tanárként dolgozott. A család tagjai között sokan voltak tanárok, köztük a nagyapja, a nagyanyja is. A család tagjai között sokan voltak tanárok, köztük a nagyapja, a nagyanyja is.

Közéleti tevékenységéről: 1948-tól a Magyar Népművelési Bizottság tagja volt. 1954-től a Magyar Népművelési Bizottság elnöke volt. 1968-tól a Magyar Népművelési Bizottság elnöke volt. 1978-tól a Magyar Népművelési Bizottság elnöke volt. 1988-tól a Magyar Népművelési Bizottság elnöke volt. 1998-tól a Magyar Népművelési Bizottság elnöke volt. 2008-tól a Magyar Népművelési Bizottság elnöke volt.

Közéleti	Életrajzi
1948	"Együtt-Társul"
1954	"Munkácsy Károly Társaság"
1968	"Nyíregyházi Népművelési Bizottság elnöke"
1978	"Nyíregyházi Népművelési Bizottság elnöke"
1988	"Nyíregyházi Népművelési Bizottság elnöke"
1998	"Nyíregyházi Népművelési Bizottság elnöke"
2008	"Nyíregyházi Népművelési Bizottság elnöke"

Az első nyári szünetben

A nyíregyházi Leánykölveium világtalálkozója

Az első nyári szünetben a nyíregyházi Leánykölveium világtalálkozója került megrendezésre. A találkozó célja az volt, hogy a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak. A találkozó során a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak.

Az első nyári szünetben a nyíregyházi Leánykölveium világtalálkozója került megrendezésre. A találkozó célja az volt, hogy a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak. A találkozó során a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak.

A „gyémántruha”

Az első nyári szünetben a nyíregyházi Leánykölveium világtalálkozója került megrendezésre. A találkozó célja az volt, hogy a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak. A találkozó során a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak.

1. Az első nyári szünetben a nyíregyházi Leánykölveium világtalálkozója került megrendezésre. A találkozó célja az volt, hogy a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak. A találkozó során a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak.
2. Az első nyári szünetben a nyíregyházi Leánykölveium világtalálkozója került megrendezésre. A találkozó célja az volt, hogy a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak. A találkozó során a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak.
3. Az első nyári szünetben a nyíregyházi Leánykölveium világtalálkozója került megrendezésre. A találkozó célja az volt, hogy a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak. A találkozó során a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak.
4. Az első nyári szünetben a nyíregyházi Leánykölveium világtalálkozója került megrendezésre. A találkozó célja az volt, hogy a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak. A találkozó során a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak.
5. Az első nyári szünetben a nyíregyházi Leánykölveium világtalálkozója került megrendezésre. A találkozó célja az volt, hogy a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak. A találkozó során a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak.
6. Az első nyári szünetben a nyíregyházi Leánykölveium világtalálkozója került megrendezésre. A találkozó célja az volt, hogy a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak. A találkozó során a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak.
7. Az első nyári szünetben a nyíregyházi Leánykölveium világtalálkozója került megrendezésre. A találkozó célja az volt, hogy a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak. A találkozó során a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak.
8. Az első nyári szünetben a nyíregyházi Leánykölveium világtalálkozója került megrendezésre. A találkozó célja az volt, hogy a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak. A találkozó során a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak.
9. Az első nyári szünetben a nyíregyházi Leánykölveium világtalálkozója került megrendezésre. A találkozó célja az volt, hogy a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak. A találkozó során a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak.
10. Az első nyári szünetben a nyíregyházi Leánykölveium világtalálkozója került megrendezésre. A találkozó célja az volt, hogy a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak. A találkozó során a leánykölveium tagjai megismerjék egymást, és közös programokat tartsanak.

ELŐADÁSOK

Tétova kísérletek az irodalomban

Már kisiskolás koromban érdekelt az írás. Mivel akkortájt imádtam a történelmi kalandregényeket, először magam is hasonlóval próbálkoztam. Örökké hálás leszek *Madarász Gyula* festőművésznek (akkori rajztanáromnak), aki – miután a bizalmamba avattam, és megmutattam neki az első „regényemet” tartalmazó füzetet – időt szánt rá, hogy biztató véleményét kifejtse.

Később – középiskolásként – inkább verseket írtam. Amolyan kamaszkori szerelmes hevületű írások voltak ezek, minden különösebb érték nélkül. Egyetlen haszna volt a dolognak, hogy talán jó újjgyakorlatnak bizonyultak ezek a próbálkozások: segítettek a kötött formák elsajátításában. Persze ebben a korban az ember meg van győződve arról, hogy amit csinál, az szinte tökéletes. Magam is így voltam ezzel, amíg 17 éves koromban kezembe nem került egy József Attila-kötet. Már a könyv elején, a „Tanítások” című ciklusnál éreztem, hogy komoly tévedésben vagyok a saját írásaim hitelét és értékét illetően. Mire a végére értem, azzal is tisztában voltam, hogy *József Attila* fényévekre van attól, amit én csinálok, és szégyenemben abba is hagytam a versírást.

Pár évig nem írtam semmit. Sokáig úgy tűnt, hogy az irodalom számomra már csak olvasmányélményt jelent majd. Aztán valahogy mégis győzött a belső kényszer, papírra vettem egy-egy novellát, később versszerű szösszeneteket is, de szigorúan csak a magam öröme és az asztalfiók számára. Végül – feleségem unszolására – megmutattam néhány darabot Fodor Andrásnak, akiről épp akkortájt (a 80-as évek közepén) olvastam valamelyik folyóiratban, hogy a pályakezdekők talán egyetlen igazi mentora. Ez a döntésem igazán szerencsés fordulatot hozott, mert *Fodor András* nem csupán véleményezte az írásaimat, hanem mindjárt publikációs lehetőséget is biztosított számomra. Innentől pedig már minden ment a maga útján. A győri Műhelytől a békéscsabai Bárkáig, a szombathelyi Életünktől a miskolci Műútig, a salgótarjáni Palócföldtől a zalaegerszegi Pannon Tükörig, a

Hiteltől a Vigiliáig számtalan folyóirat kapui megnyíltak előttem. És nemcsak hazai lapokban publikálok, hanem több határon túli folyóirat is rendszeresen közli a munkáimat.

Emellett számtalan antológiában szerepeltem, és ahogy teltek az évek, egyre szaporodtak az önálló kötetek is. Ezek között akadt olyan is, amit a drága emlékezetű *Katona Béla* bácsi szerkesztett sajtó alá. De jelent meg könyvem a *Serfőző Simon* által fémjelzett miskolci Felsőmagyarország Kiadónál, a Wass Albert-köteteket kiadó Kráternél, vagy újabban a *Csoóri Sándort*, *Baranyai Ferencet* és *Temesi Ferencet* is szerzői között tudó Hungarovox Kiadónál. A verseken túl egy novellás kötetem is napvilágot látott, de amire még büszkébb vagyok, az a Magyar Napló Kiadó gondozásában megjelent történelmi drámákat tartalmazó könyvem. Ráadásul – meglepő módon – mindjárt az első darabommal díjat nyertem a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által hirdetett pályázaton.

A verseim is hoztak némi elismerést. Kétszer jutalmazott Quasimodo-oklevéllel a jeles olasz poétáról elnevezett költőverseny kuratóriuma, megkaptam az Abrudbányai János-plakettet, 2011 tavaszán pedig Bánkuti Miklós-díjban részesültem.

Jelenleg egy újabb drámakötetem vár kiadásra (gróf Tisza Istvánról és Batthyány Lajosról írott darabjaim látnak majd benne napvilágot). Emellett dolgozom egy darabon, amelynek központjában Giorgio Biandrata áll, aki az erdélyi reformáció némiképp háttérbe szorított, elfeledett alakja. Persze közben születtek versek is. Egyelőre csak folyóiratokban (Holmi, Hitel, Liget, Alföld, Magyar Napló, Bárka, Kolozsvári Helikon, Új Forrás) látnak napvilágot, de a következő években remélhetőleg kötetté tudom szerkeszteni a rendelkezésre álló anyagot.

A civil életben pedagógusként dolgozom egy mátészalkai általános iskolában. Pár évig szerkesztője voltam a Partium irodalmi folyóiratnak (jelenleg a lap főmunkatársa vagyok). Tagja vagyok a Magyar Írószövetségnek, elnökségi tagja a Kölcsey Társaságnak, és elnöke a Vörösmarty Körnek.

VERSEK:**Születésnap i dohogás**

Negyvennyolc éves múltam épp, Hetero vagyok – s nem menő,
 kinnal írt vers ez – hordalék –, toleranciát mímelő
 amit kajla
 avítt fajta.

sorokba szedve szór felém Gyilkolnak üres szavakkal,
 – korrodált életem delén – és már semmi se marasztal.
 egy kóc- Cudar
 bohóc. ugar

Negyvennyolc évem füstbe ment, nővi be bolond lelkemet,
 lelkem csupasz lett, annyi szent, *ha eltemet, ki eltemet.*
 és rest Szerény
 a test. erény:

Hamis hunyor az Úr szemén, félelem s Isten nem gyötör,
 rossz bőrbén van itt hit, remény: magába gyúr egy vak gödör,
 túlnő s lapít
 a gőg. a hit...

Versenyt fut vélem az idő,
 megcsalt múltam lyukas cipő
 – kevés
 a rés:

mint kötél – lóg a nyakamon –,
 nem tudok rajta s magamon
 lazí-
 tani.

Igazam mit se változott.
 Próbára tesz az átkozott
 alom-
 vadon.

évszakok

tavaszaink tiszták
 vértelenek

nyarunk bizakodó

de az ősz jobbra
 mérgezett: csalással
 ámulással teli

s többször van tél
 mint kellene

a címzett ismeretlen

délutánra vártalak aznap de kint már
az utcalámpák doromboltak álmosan
mikor az ingemen igazgattad
zavartan a gyűrődéseket
idegen voltál – mint még sohasem –
mosolyod sírásba botlott
éreztem a maró sós ízt az arcodon
ajtó csapódott s tudtam
nem hagytál el csak kiveszett az ujjaidból
az a bizsergető szomjas fájdalom
ahogy ügyetlenül elejtettelek
mikor a lépcső alattad örökre elfutott...

rövidzárlat

hig levegőben fuldoklik a meleg
lerázza az égből a teliholdat
a műtőasztalon karcsú fény remeg:
rövidzárlat ez – terméketlen holnap –

hiányod verdes a kórházi ágyon
még föllélegzik a tehetetlen test
a nővér árnyékkoddal alkuszik s ápol
ágytálat cserél és biztatni se rest

pillantásod az élőt leltározza
feleskűsznek rád a részeg hajnalok
de neved a lázlapról visszalopja

Isten: szemed izzó parazsa vacog
rád hegesedik a hánykódó végtelen
– üres a test a röntgenfelvételen

nem mindegy*(franyo aatothnak)*

...semmi mozgás:

csak a gerinctelenek kasztja

növekszik napról napra - - -

valahol már gyártják a szögesdrótokat

dagad az erszény a bankszámla

a szögesdrót jó üzlet újra

„*nem elválaszt hanem összeköt*” –

s hogy ki kit fojtana meg egy kanál vízben

valójában lényegtelen

– *csak az nem mindegy hogy bárányaid*

maradunk-e Uram vagy birkákká leszünk

A Mátészalkai Vörösmarty Kör

A Mátészalkai Vörösmarty Kör 2000-ben alakult meg azzal a céllal, hogy részt vállaljon az 1849-es szabadságharc bukása után Mátészalkán és környékén bujdosó költő életművének ápolásában, műveinek terjesztésében, megismertetésében. A fentiek mellett a Vörösmarty Kör rendezvények szervezésével kulturális, közművelődési és közéleti szerepet is betölt.

A Vörösmarty-kultusz ápolása érdekében az alapítás óta minden évben *versmondó versenyt* szervezünk általános és középiskolás diákok számára. Az elmúlt évek gyakorlatának megfelelően ebben az évben is meghívtuk a környező települések (pl. Nyírmeggyes, Fábiánháza, Nagyecsed, Kocsord, Ópályi, Jármí, Vaja, Nagydobos, Fehérgyarmat és Nyírbátor) diákjait.

Mivel szervezetünk fontos feladatának tekinti a *hagyomány-örzést*, több olyan rendezvényt indítottunk útjára, amely színfoltja lett a város életének: *Az aradi vértanúkra* emlékezve minden évben ünnepséget szervezünk a kegyeleti parkban *Dorgay Károly* egykori honvédszázados síremléke mellett. A helyi hagyományok ápolása a célunk akkor is, amikor minden év márciusában meghirdetjük a helyi bortermelők *borversenyét*.

Ezenkívül számtalan kulturális rendezvényt szerveztünk. Az elmúlt években több Kossuth- és József Attila-díjas író, költőt láttunk vendégül – például *Csoóri Sándort*, *Jókai Annát*, *Fecske Csabát*, *L. Simon Lászlót*, *Baranyi Ferencet*, *Kaiser Lászlót*, továbbá a kárpátaljai *Vári Fábián Lászlót*, és *Dupka Györgyöt*. De járt már körünkben *Sára Sándor* filmrendező, *Petróczi Éva*, *Nagy Gáspár* és *Döbrentei Kornél* költő, *Pregitzer Fruzsina*, *Usztics Mátyás*, *Dinnyés József* valamint *Sipos Beáta* és *Faggyas László* előadóművész, *Raffai István* könyvkiadó és folyóirat-szerkesztő, *János István* és *Görömbei András* irodalomtörténész. Rendezvényeink egy részét a Képes Géza Városi Könyvtárral közösen szerveztük. Ilyen volt például a *Partium* folyóirat bemutatkozó estje.

Útjára indítottuk a **SZALKAI POLGÁRI ESTÉK**-sorozatot, melynek keretében előadást tartott Mátészalkán *Kövér László*, az országgyűlés elnöke, *Bogár László* közgazdász, *Bayer Zsolt* újságíró, vendégeink voltak továbbá: *Krakkó Ákos*, *Rákóczi Péter*, *Kovács Andrea* és *Losonczi Kata* – a HÍR TV munkatársai. Korábbi előadóink közül mindenképpen említést érdemel *Szűrös Mátyás* ideiglenes köztársasági elnök, *dr. Pálinkás József*, akkori oktatási miniszter, *Rátz Sándor*, a Nagy-budapesti Munkástanács egykori elnöke, *Lovass István* és *Csuri Ákos* újságíró, *Jakab István*, a MAGOSZ elnöke, *Rogán Antal*, *Illés Zoltán* politikusok.

Megkell még említeni, hogy a Vörösmarty Kör kezdeményezésére 2009 májusában sikerült méltó emléket állítani városunkban *Wass Albert* szellemiségének is. A szoborkompozíció – amely az OTP-vel szemközti téren található – *Párkányi Raab Péter* szobrászművész alkotása. Fontosnak érzem hangsúlyozni, hogy a szükséges összeget kizárólag közadakozásból gyűjtöttük össze.

A Vörösmarty Kör tevékenységéről a szervezet honlapján tájékozódhatnak az érdeklődők (<http://www.vorosmartykor.fw.hu/>).

Bessenyei György halálának 200. évfordulója alkalmából szervezett emlékműsor

Műsoradók: A Bessenyei György Gimnázium és Kollégium, Kisvárdai ünnepelő diákjai és az iskola igazgatója.

1. A Bessenyei György Gimnázium és Kollégium énekkara köszönti az ünnepelő közönséget. A következő műveket adják elő: Farkas Ferenc: Pataki diákdalok, Mazi: Signare delle cime, Cesare Franck: Panis angelicus, Bárdos Lajos: Dana-dana. Vezényel: *Oláh Enikő* tanárnő, szólót énekel: *Baksa Dávid*, 11/F osztályos tanuló, zongorán kísér: *Kelemen Ágnes*, 12/E osztályos tanuló.

2. A felvilágosodás nagy gondolkodójáról emlékbeszédet tart *dr. Bánszki István*, a Bessenyei György Társaság elnöke.

3. *Bíró Gábornak*, a kisvárdai Bessenyei György Gimnázium és Kollégium igazgatójának előadása az iskola névadójához kötődő hagyományok ápolásáról.

4. Az irodalmi színpad műsorában három domináns kép jelenik meg a filozófus-író életútjáról, tevékenységéről. A műsort szerkesztették és betanították *dr. Sásné Naményi Emese* és *dr. Barabás Bertalanné* tanárnő.

Dr. Sásné Naményi Emese

Gálaműsor a Bessenyei György Gimnázium és Kollégium előadásában

A kisvárdai Bessenyei György Gimnázium és Kollégium 2011-ben ünnepelte fennállásának 100. évfordulóját. A közel egy éven keresztül tartó ünnepségsorozat sokszínűségében mutatta be az érdeklődőknek az intézményt, beleértve külső és belső változásait egyaránt. A mai gimnázium olyan megújult, ám az elmúlt száz év szellemét minden részében magába szorító intézmény, amely hagyományaival, eredményeivel, oktatásával méltán lehet büszke névadójára.

A névadóra, Szabolcs daliájára, Bihar remetéjére emlékezve, 2011 februárjában mutatott be a gimnázium irodalmi színpada

és énekkara olyan emlékműsort, melyen mély tisztelettel adózott a költőóriásnak, majd a Bessenyei György Társaság ünnepi ülésén, Nyíregyházán, a Kossuth Lajos Gimnáziumban ugyanezen elgondolás alapján tette még ünnepélyesebbé a költő halálának 200. évfordulója alkalmából tartott megemlékezést. Az ünnepélyesség mellett a műsor kiemelt célja volt, hogy bemutassa a filozófus-író felvilágosodás kori tevékenységét az örökkévalóság jegyében, s úgy adja tovább, ahogyan azt a testőr-író a lelki-szellemi tökéletesedés, a személyes és közboldogság jegyében minden halandóhoz szeretne volna eljuttatni.

Bessenyei töprengését, hevületét, küzdelmét, majd lecsillapult elégedetlenségét, kifinomult bölcsességét az ünnepi ülésen *dr. Bánszki István*, a Társaság elnöke elemezte ünnepnyitójában.

Bíró Gábor, a Bessenyei Gimnázium igazgatója, beszédében kiemelte a tiszaberceli születésű gondolkodó időszerű meglátásait, igazságait tértől és időtől függetlenül. Szervesen fűzte Bessenyei munkásságának értékeléséhez intézménye azon tevékenységét, amely az iskola névadójához kötődik illetve annak hagyományait ápolja.

Az *Oláh Enikő* tanárnő által vezényelt énekkar pataki diákdalokkal idézte meg a felvilágosodás kori alkotó rövid ideig tartó sárospataki diákéveit. Majd az irodalmi színpad előadásában *dr. Sásné Naményi Emese* és *dr. Barabás Bertalanné* tanárnők elgondolása alapján átfogó ars-poeticus jellegű képsorozat jelent meg. A kronológiát követve, a tiszaberceli évek, majd a sárospataki rövid tartózkodás, ezután Mária Terézia udvarában a testőrköltő tevékenysége volt a vers- és prózarészletek valamint a korabeli tánc középpontjában.

A bihari remete éveit Ezüstkert című darabja alapján idézte fel két színjátészó. A bemutató színvonalát az egyes korszakokat elválasztó klasszikus zenei betétek emelték, melyeket két besis diák tolmácsolt a zene nyelvéen.

Aműsorösszetettséget, üzenetét a közönségtől érezte. Bessenyei s az őt idéző versrészletek, filozófiai gondolatok máris túléltek önmagukat. Pontosan úgy, ahogy a bihari remete megjósolta: „Így az ég, föld között szüntelen hánykódva / Nyögök és majd nevetek, élvén sóhajtozva, / Felettem kékellik az égnek térsége, / Reng alattam gyakran a földnek mélysége. / Örökkévalóság kiáltja lelkemet, / De halál árnyéka fedezi testemet.”

200 éve született Liszt Ferenc (Az előadó élménybeszámolója)

2011. március 24-én a Nyíregyházi Bessenyei Társaságnak, és vezetőjének, Bánszki Istvánnak szíves meghívására a Társaság vendége lehettem. Az volt a feladatomban, hogy a 200 éves születési évforduló kapcsán Liszt Ferenc gazdag művészetére irányítsam a hallgatóság figyelmét.

Nagyon nehéz írásban beszámolni egy olyan együttlétről, amelyen elsősorban a felhangzó muzsika válthatott ki közös gyönyörűséget, élményt. Ezeknek a műveknek, részleteknek a meghallgatása számomra is újból és újból nagy élvezetet jelent. Így, mintegy élménybeszámolóként írhatok a Bessenyei Társaságban eltöltött, számomra emlékezetes alkalomról.

Liszt Ferenc gazdag életművének vázlatos áttekintése, néhány jól ismert, népszerű dallam felidézése után a meghallgatásra szánt műveket, részleteket három csoportba rendeztem. Először azt szerettem volna érzékeltetni, hogy Liszt a zongorázás, a zongora-technika új lehetőségeit tárta fel. A kortárs Hector Berlioz írta

Korabeli karikatúra a virtuóz Lisztről

lelkességgel: „Ez a zongorázás új magasiskolája” Ezért mondhatjuk őt minden idők legnagyobb zongora-virtuózának. Ezt a káprázatos virtuozitást hallhattuk az f–moll *Transzcendens etűd*, majd a Paganini témáit felhasználó híres *La Campanella* etűd megszólalásakor.

A zongorajáték technikai határait csodálhattuk meg a 4. *Mazeppa* című *Transzcendens etűd* részletében is. A Victor Hugo verse által inspirált mű azonban már a liszti életmű újabb gazdagságára, alkotói munkájának fontos jellegzetességére is például szolgált. Műveinek sokaságában tudhatunk irodalmi, képzőművészeti programot. Ilyen volt pl. a Zarándokévek sorozatból meghallgatott *Il Penseroso*. A sötét, komor hangulatú zongoradarab megírását Michelangelonak, a firenzei Medici-kápolnában levő szobra és négysoros verse ihlette meg:

„Aludni jó, és kőből lenni még jobb,
míg szégyen s gyalázat úr a világon.
Mily szerencse: se éreznem, se látnom!
Ne kelts fel hát, s ó! Csendesen beszélj ott.”

Így hallgattuk meg a sorozat másik népszerű darabját a *Villa d' Este szökőkútjai*-t, s közben kivetítve láthattuk az ihlető környezetet, a villa gyönyörű parkját.

Zenehallgatásunk harmadik részében Liszt Ferencre a magyar zeneszerzőre figyelhettünk. Olyan művek, részletek csendültek fel, melyek témái zenei gyökerei magyar földre kapaszkodnak. A dallamok egyike-másika ma is él még a paraszti hagyományban, a városi népies műdalok világában. Talán érdekes volt hallani a népszerű, XIX. századi műdal (Káka tövén költ a ruca) változatát egy komlódtótfalui énekes, majd egy tárogató előadásában, aztán pedig csodálhattuk a dallam továbbélését a 8. *Magyar rapszódia*ban. Ugyancsak népszerű műdalt, cigányzenekarok kedvelt dallamát (Ég a kunyhó, ropog a nád) fedezhettük fel a *Csárdás macabre* darabban. A vad, szinte démoni csárdást Szabolcsi Bence „az öreg Liszt Allegro barbarójának” nevezte. Ez a megjegyzés pedig már a XX. századi bartóki életmű felé mutat. Így hallgattuk meg a XIX. századot szinte átívelő, törekvéseit összefoglaló, a XX. századra előremutató életmű egyik utolsó darabját a *Szürke felhők*-et.

Néhány mű szólalhatott csak meg ezen az egyórás zenehallgatáson. Számomra, ahogy az elején is írtam, élmény volt az együttlét. Csak remélhetem, hogy egy-egy dallam, gondolat a hallgatóság szívét is kinyitotta „hírhedett” nagy zenészünk, Liszt Ferenc zenéjének befogadására. Azt hiszem, éreztem ezt a nyitottságot a hálás közönség figyelméből is, amikor végül a bayreuthi kriptáé képét, Liszt végső nyughelyét vetítette a projektor, s közben az Esztergomi mise utolsó akkordjaival ért véget a Bessenyei Társaság Liszt Ferencre emlékező alkalmáé.

ÜNNEPI BESZÉD

a Bessenyei-szobor koszorúzásakor

Nap mint nap elhaladunk emellett a szemet gyönyörködtető park mellett, megcsodálva növényeit. Egy-egy pillantást vetünk szobraitra is. Eközben vajon jut-e eszünkbe az, hogy ezek az alkotások üzenetek a múltból. Megértjük-e szavukat? Gondolunk-e arra itt, Bessenyei György szobra előtt, hogy Mária Terézia volt testőrének, a felvilágosodás jeles képviselőjének, az Ágis tragédiája írójának „érc alakja” városunk kulturális életének origója.

Gondolunk-e arra, hogy létrejöttéig milyen hosszú utat tett meg az 1753-as betelepüléstől alakuló közösség. A magukat tótnak valló jobbágy ősök szorgalmas munkájuknak köszönhetően nemcsak megváltak földesuraiktól és kiváltságokat szereztek városuknak, hanem – bár otthon, családi körben legszívesebben anyanyelvükön beszéltek, mint ahogy a templomban, a korabeli kultúráközvetítő vándorszínházak előadásain, az iskolában is szlovák és német szót hallgattak leginkább – fontosnak tartották a magyar nyelv megismerését is. Nyitottak voltak továbbá az újra és készek az áldozatra is. Az 1870-es években befogadták a törvényszéket, a vármegyét, majd laktanyát építettek a katonaságnak. Szeretettel hívták az evangélikus, római és görög katolikus, valamint a református gyülekezet lelkészeit, a zsidók rabbiját, gyermekeiket a betűvetés és olvasás tudományára oktató tanítókat, de szívesen látták a jogi ügyek útvesztőiben segítséget nyújtó ügyvédek, a vármegyei hivatalnokokat, a katonatisztek is – akik aztán új színt, új életszemléletet és új kulturális igényeket hoztak a közösség életébe.

A határbeli szállásokon gazdálkodók mindennapjait a földművelés és állattenyésztés szigorú rendje határozta meg, csak hét végén jöttek be a városba, hogy templomba menjenek. De azok az értelmiségiek, hivatalnokok, katonatisztek – no és lányaik,

feleségeik – egyre többen lettek, akik az év minden napján bent éltek a városban, és úgymond „kedélynemesítés céljából” összefogták Nyíregyháza szellemi erőit és irodalmi kört alakítottak. A Kossuth Gimnáziumban megalakult az ifjúsági önképző kör, amely az 1888–89-es évkönyv szerint Bessenyei Körként működött. Az elismert költő, akiről ebben az időszakban több értekezés is napvilágot látott, a helyi értelmiségiek számára is olyan személyiség volt, akinek méltó emléket kell állítani. Ekkortájt kezdett divatba jönni és elterjedni az a szokás, hogy szobrot emelnek a történelem és művészet nagyjainak. A város is többször adományozott kisebb-nagyobb összegeket más településeken állítandó szobrokra. Nyíregyházának ekkor még nem volt köztéri alkotása, csupán a városházát díszítő Justitia. A Kossuth Gimnázium tanáraival 1889-ben *Kovács István* törvényszéki bíró tett javaslatot egy olyan szoborra, amely „lelépett a falról”.

A szoborállítás történetének felidézése nem öncélú múltrekonstrukció, hanem, mert a kezdeményezésre indult „köz-buzgalom” példa értékű, ma is minta lehetne! A város első jelentős köztéri alkotására a Nyírvidék hasábjain gyűjtés indult, nyilvános helyen perselyeket helyeztek el. Mindenki igyekezett saját tudása és lehetősége szerint hozzájárulni a szoborügyhöz. Az iskolák, egyesületek jótékonyági célú majálist, előadásokat rendeztek, a szabolcsi zenekar vezetője, *Nagy Sándor* zeneszerző ez alkalomra mazurkát komponált, *Sipos János* helybeli újságíró pedig *Piringer János* nyomdájában 1891-ben kiadatta Emlékezés a múltra című könyvét, amelynek bevételét a szoborra ajánlotta. Az 1892-ben Budapesten alakult Szabolcs-megyei Kör a fővárosban tanuló diákok számára rendezett bált, azzal a céllal, hogy a bevételt felajánlja a szoboralap javára.

A hét évig tartó gyűjtés során, amelynek szervezésére az alispán vezetésével szoborbizottság alakult, adakozott a város lakossága mellett több vidék földbirtokos (pl. *Bessenyei László*, *Kállay András*), néhány megyebeli egyesület, sőt az MTA tagjai is. A Nyírvidékben 1894-ben megjelent pályázatra 16 jelíges munka érkezett, köztük *Holló Barnabásé* és *Tóth Andrásé* (Árpád apja Debrecenből). A beérkezett pályamunkákat a Budapesti Kereskedelmi Akadémia palotájában állították ki. A bírálóbizottságba *Lotz Károlyt*, *Benczúr Gyulát*, *Fadrusz Jánost*, *Strobl Alajost*, *Lechner Ödönt* hívták meg. A győztes *Kallós Ede*

lett, aki a Bessenyei-szoborra kapott megbízás kapcsán felkérését kapott a Megyeházát díszítő Szent István- és Szabolcs vezér-szobornak elkészítésére is.

Méltó és maradandó emléket állítani nagy felelősség. Ezt átérezve szervezte az előkészítő munkát, hozott döntést a szoborbizottság 1898. március 9-i ülésén a talpazatra kerülő szövegről (előbb születési évnek 1746-ot fogadták el, majd *Szél Farkas* családtörténeti munkája nyomán mégis az 1747-et gondolták helyesnek. Így lett a szöveg: Bessenyei György 1747–1811, a hátoldalon: Emelte Szabolcsvármegye közönsége). De nemcsak egy szobrot állítottak, hanem szellemi közeget is teremtettek: báró *Feilitzsch Bertold* főispán pártfogásával ugyanis 1898. január 21-én a „haza irodalomeroit” akarván egyesíteni, megalakult a Szabolcsvármegyei Bessenyei György Művelődési Kör, amelynek célja a „Bessenyei-kultusz ápolása és ennek megfelelően a Kör működési területén az irodalomnak, művészetnek, tudománynak művelése” volt.

Amilyen példás volt az összefogás, olyan közös örömet jelentő volt maga a szoboravatási ünnepség is. A szoboravató ülmepséget először az október 10-i közgyűlésre tervezték – nem gondolták, hogy olyan szomorú esemény árnyékolja be majd a napot, mint *Erzsébet* királyné halála – ezért áttették 1899. május 9-re.

Az „országossá teendő” ünnepségre plakáttal hívták a városlakókat is. A leleplezés a megyeháza előtti díszkertben 11 órakor kezdődött. A városi dalárda előadása után az alispán ismertette a szobor történetét, *Leffler Sámuel* volt az ünnepi szónok, a család nevében bessenyei Szél Farkas szól, illetve az országos, a megyei és a helyi tudományos, kulturális élet képviselői méltatták az alkalmat. Itt olvashatta fel Bessenyei című költeményét *Sajó Sándor* jászberényi főgimnáziumi tanár, aki az erre az alkalomra meghirdetett ódapályázat győztese lett. A szoboravató ünnepség a helyi kultúra napjává is vált, hiszen a koszorúzás után „*dr. Jósa András* megnyitotta a régiség múzeumát”, a főispán a könyvtárat, a színházban pedig este díszelőadás volt.

A szobor, mely Bessenyei hármas egyéniségét, a daliás testőrt, a lelkes poétát és az elmélyedő filozófust volt hivatva megtestesíteni, belopta magát a városlakók szívébe, merthogy a köznévelkedés szerint „igen jól sikerültnek találtatott”.

1928-ban a szobor átadta helyét egy akkor aktuálisabb érzéseket hordozó alkotásnak, és átkerült ide, a talán még szebb és méltóbb helyre. A 112 éve nagy összefogással, lelkesedéssel állított alkotás talán ma is több közfigyelmet és gondoskodást igényelne, mert nem csak egy a város köztéri alkotásainak sorában, nemcsak múltunk egy időszakának ma is álló mementója, hanem – mint *Bánszki István* igazgató az érettségiző diákoknak útravalóul figyelmébe ajánlotta – a korabeli helyi kultúra bölcsőjének mondható Kossuth Gimnáziummal és az ott működő Bessenyei Társasággal együtt a magyar nyelv és a nemzettudatunk, európaiságunk szimbóluma is.

A szobor előtt elhaladva, megállva, egy pillanatra emlékezzünk a Bessenyei által megtestesített elődeink számára fontosnak tartott nemes jellemvonásokra, és arra a példa értékű közszellemre és -akaratra, amely a szobrot állította, figyelmeztessen bennünket arra, hogy a jövőnk múlik ezek megtartásán és azon, hogy átadjuk-e és miként gyermekeinknek a múlt ismeretét és tiszteletét.

GYÖRGY-NAPI MŰSOR
a Vármegyeháza Bessenyei Nagytermében

2011. április 28.

BESSENYEI EMLÉKEZETE
magyar költők verseiben

1. Köszöntők – „Együtt ébredjünk tegnapról mára”
2. Bessenyei–Vikár: A Tiszának reggeli gyönyörúsége
Előadja a Vikár Zeneiskola kórusa
3. Vietórisz József: Bessenyei szülőháza (*Zsírosné Ilona*)
4. Benedek János: Bessenyei szobra (*Tóth László*)
5. Nép dal (tárogató: *Martinovszky István*)
6. Képes Géza: Bessenyei Gyurka szobránál
(*Pagonyi-Szabó János*)
7. Kökénydi Mária: Virággal tisztelgünk (*szerző*)
8. Horváth József: Felragyognak sorsunkban a szavak (*szerző*)
9. Nép dal: Künn a Tiszaparton (*Horváthné Gizella*)
10. Vietórisz József: A gárdista kacagánya (*Zsadányi Dávid*)
11. Nadányi Zoltán: A testőr (*Décsyné Anikó*)
12. Bárdosi Németh János: Bessenyei (*Vraukóné Ilona*)
13. Edith Piaf: Padam, Padam ... padam (énekli: *Vraukó Liliána*)
14. Nagy Éva: Több bölcsességet! (*szerző*)
15. Szabó Lajos: Az én Bessenyeim (*szerző*)
16. M. Juhász Margit: Bessenyei (*Mádiné Ildikó*)
17. Nép dal (tárogató: *Martinovszky István*)
18. Cz. Novák Ibolya: A felvilágosodás legendája (*szerző*)
19. Cselényi István Gábor: Alakváltozások (*Komiszár Dénes*)
20. L. Gál Mária: Fölénk magasodva (*szerző*)
21. Vietórisz József: A bihari remete (*Erdélyi Tamás*)
A versek előadói Társaságunk tagjai
Műsorvezető: *Belinszky Etelka*

Edith Piaf – Padam ... padam

Egy hang kísért nap éjen át,
 Mely poklot és mennyet megjárta.
 A múltból jött akár csak én,
 Szól zenekar száz hangszerén.
 Már éreztem megőrijt menten,
 És akartam tudni okát,
 De hiába él a szó bennem,
 A hang mindig szavamba vág,
 Őrjítón hallom tovább.

Padam ... padam ... padam ...
 E hang árnyékként rohan velem.
 Padam ... padam ... padam ...
 Szívem üt és én emlékezem.
 Padam. .. padam ... padam ...
 Gúnyol bántón és fölényesen,
 Űzi, hajszolja emlékek vad hadát
 E hang, mely múltamba vág.

Hány szerelmed volt? nem kevés.
 Sorsod az emlékezés.
 A hang mondja: Miért nem túrsz?
 Hisz múltad mint emésztő tűz,

A hűsz évem pergő-dobverés,
 Mint szerelmi komédiák.
 Az életem sosem lesz egész,
 Egy kavargó zilált világ,
 Mert a hang közbe kiált.

Padam ... padam ... padam ...
 Csupa szeretlek utcák kövén.
 Padam ... padam ... padam ...
 Csupa örökké ősz küszöbén.
 Padam. .. padam ... padam ...
 Csupa hazudott nagy vallomás.
 Engem újra az utcára hajt e hang,
 Miért ne? hisz nem lettem más.

...
 Őrült zaj, mely az agyamba vág
 ...
 Hozza elém az árnyak sorát

...
 Látnom kell újból mindazt mi fáj.
 Mert a hang, melynek ritmusa őrjítő,
 Egy szív, mely kong, mint a kő.

Bessenyei György élete és munkássága a lexikonok tükrében

Bessenyei György a Magyar Nagylexikon (1999) adatai szerint 1747-ben született Bercel községben, és 1811. február 24-én hunyt el Pusztakovácsiban. A 2011-es év „Bessenyei-év” volt. Ehhez kapcsolódóan átnéztem 15 magyar és nem magyar nyelvű lexikon adatait. (A lexikonok főbb bibliográfiai mutatóit a Melléklet tartalmazza.) Arra voltam kíváncsi, milyen a híre Bessenyei Györgynek Magyarországon és a nagyvilágban a lexikonok tükrében. A legfontosabbnak vélt – természetesen szubjektív és nagyon vázlatos tapasztalatokat – az alábbiakban foglalom össze.

A magyar nyelvű lexikonokat – hasonlóan a német nyelvűekhez – különböző korokban és ennek megfelelően, különböző ideológiai és politikai háttérrel állították össze és adták ki. Ennek megfelelően, Bessenyei életének egyes mozzanatait a lexikonok némileg eltérő módon, némileg eltérő hangsúllyal interpretálják.

A négy magyar lexikon alapján csak két kérdéssel foglalkozom: az ideológiai-politikai háttérrel és érdemeivel.

Bessenyei bonyolult korszakban élt. A Habsburg Birodalomban *Mária Terézia* uralkodása idején az életet a keresztény szellemisségű világnézet és a monarchikus államrend határozta meg. A királynő a katolikus vallást részesítette előnyben. A francia felvilágosodás eszméi azonban már éreztették hatásukat. *II. József* trónra lépésével elkezdődött a „felvilágosodott abszolutizmus” rövid időszaka. A Nagy Francia Forradalom, és az azt követő események alapjaiban rengették meg egész Európát.

Bessenyei Györgynek, aki református vallásban nevelkedett, a királynő Magyar Nemesi Testorségének tagjaként Bécsbe került, majd a testorségból való kilépése után a protestáns ügyek képviselője a birodalom fővárosában, alkalmazkodnia kell a királynő igényeihez. Katolizált. Könyvtáros lett, és az évi „kegydíj” lehetővé tette, hogy Bécsben maradjon. A francia felvilágosodás

egyre nagyobb hatást gyakorol rá. Nemzetét a nyugat-európai kulturális szintre szerette volna emelni. II. József uralkodása idején gyakorlatilag kegyvesztett lett. Birtokára vonult vissza. A francia felvilágosodás szellemében írta műveit. Itthon kevesen értették meg gondolatait, és kevesen követték célkitűzéseit. A „hatalom” gyanakvással figyelte tevékenységét.

Hogyan tükröződnek ezek a nagyon bonyolult összefüggések a magyar nyelvű lexikonok lapjain? Hogyan értékelik a lexikonok szerzői Bessenyei „magatartását”, tevékenységét, céljait?

Az Új Magyar Lexikont olvasva arra a következtetésre juthatunk, hogy Bessenyei a „nép közé akarta vinni a tudományt” és „közel állt a materializmushoz”. Mind a Pallas, mind pedig a Révai Lexikon megemlíti ugyan, hogy Bessenyeit „jeltelen sírba temették”, de Bessenyei materialista szellemiségéről nem nyilatkoznak a szerzők. Elkerüli ezt a kérdést a Magyar Nagylexikon is, de közli a katolikus hitre való áttérés tényét, azt a tényt, hogy Bessenyei összeütközésbe került az abszolutizmussal, hogy rendőri felügyelet alá került, és a cenzúra nem engedélyezte műveinek kiadását.

Bessenyei céljainak, érdemeinek értékelése eléggé egységes. A Pallas Nagylexikonban olvashatunk a magyar nyelv állapotáról Bessenyei korában: „a magyar nyelv használata ... csaknem teljesen az asszonyokkal és parasztokkal való érintkezésre szolgált”. Ez a megjegyzés minden további magyarázat nélkül érthetővé teszi, miért tartotta Bessenyei (néhány hasonlóan gondolkodó barátjával együtt) annyira fontosnak a magyar nyelv, a magyar kultúra és a magyar irodalom ügyét. Úgy gondolom, két szempontból ma is aktuális az az összegzés, amelyet a Révai Nagylexikonban fogalmaztak meg: Bessenyei György azt akarta, hogy „legyünk minél európaiabbak, hogy minél magyarabbak lehessünk”. Aktuális ez a gondolat azért, mert nagyon frappánsan összefoglalja az író-kultúrpolitikus fő célkitűzését, de figyelemre méltó azért is, mert ez élő célkitűzés lehet napjainkban is.

Véleményem szerint, szintén a Révai Nagylexikon összegzi a legreálisabban Bessenyei szellemiségét: „Műveivel átültette országunk földjére a francia fölvilágosodás eszméit, s ha mint magyar nemes és buzgó keresztény, a francia szellem túlzó szabadelvűségét mérsékelte is, bátran küzdött érettük”.

A német nyelvű lexikonok a francia felvilágosodás eszméinek terjesztését, a magyar irodalmi nyelv megeremtését, a Magyar Tudományos Akadémia megalapításának gondolatát emelik ki Bessenyei életművéből. A Brockhaus hangsúlyozza, hogy Bessenyei György francia minta alapján fel akarta lendíteni a magyar színházi életet, drámákat, regényeket, filozófiai és esztétikai műveket írt. Műveinek címeit ez a lexikon sem említi. (A Kindlers Neues Literaturlexikon, München 1998. az Agis tragédiáját és a Tariménes utazásait ismerteti).

Érdekes, hogy sem az Enzyklopedia Britannica, sem a Bol'saja Szovjetszkaja Enciklopéd'ija nem szentel külön címszót Bessenyei Györgynek, de neve a „Magyar irodalom” címszó alatt mindkét lexikonban megtalálható. Az Enzyklopedia Britannica Bessenyeit didaktikus írónak (didactic writer) nevezi, aki a nyugati (nem francia!) kultúrát terjesztette Magyarországon, a Bol'saja Szovjetszkaja Enciklopéd'ija pedig azt említi meg, hogy a „despotizmus ellen harcolt”.

A The Encyclopedia Americana szerint Bessenyei György elsőként írt magyar nyelven „humoros” műveket. Ő „a modern magyar irodalom atyja”. Ez a lexikon művei közül megemlíti a *Hunyadi János* életét, a Filozófust, valamint a „Magyar filozófia történetét”.

A Larousse-ból megtudhatja az olvasó, hogy Bessenyei György Mária Terézia testőre, az Ágis tragédiájának, A filozófusnak az írója volt. A francia felvilágosodás képviselője és terjesztője Magyarországon, a magyar nyelv megújítója. Tariménes utazásai című műve halála után jelent meg.

A Grande Dizionario Enciclopedica Bessenyeit a neoklaszszicizmus képviselőjének tekinti, kiemeli a francia irodalom hatását, és azt, hogy Bessenyei műveiben az „egyszerű embert” (is) ábrázolta. (Mellékesen jegyzem meg, hogy az II. filozófo magyar fordítását a lexikon „A bölcsész”-ként adja meg.)

A lexikonokban természetesen vannak egymástól eltérő, olykor hibás adatok is.

Bessenyei halálának helyeként szerepel Berettyó-Kovácsi, Berettyókovácsi, Pusztakovácsi, Puszta-Kovácsi, Puszta Kovács. Ez a helység a Brockhaus szerint Somogy megyében található. A Pallas Nagylexikon szerint Bessenyei György február 21-én halt meg.

A kisebb pontatlanságok azonban nem halványítják el azt a tényt, hogy a világ legteljesebb lexikonjai szerint Bessenyei György a magyar kultúra nagy egyénisége volt, akinek neve bekerült a világtörténelem kiváló személyiségeinek névsorába.

Melléklet

Magyar nyelvű lexikonok:

Pallas Nagy Lexikon. Budapest, 1893.

Révai Nagy Lexikona. Budapest, 1911–1935.

Új Magyar Lexikon. Budapest, 1961. Magyar Nagylexikon. Budapest, 1999.

Angol nyelvű lexikonok:

Encyklopedia Britannica. Chicago, 2003.

The Encyclopaedia Americana. New York, 1963.

Francia nyelvű lexikonok:

Encyclopédie Larousse. New York, 1963.

Német nyelvű lexikonok:

Neues Welt-Lexikon. Wien, 1949.

Duden-Lexikon. Mannheim, 1967.

Meyers Neues Lexikon in 8 Bänden. Mannheim, 1979.

Meyers Neues Lexikon in 18 Bänden. Leipzig, 1979.

DTV-Lexikon in 20 Bänden. München, 1979.

Brockhaus – Die Enzyklopedie in 24 Bänden. Leipzig-Mannheim, 1996.

Olasz nyelvű lexikonok:

Grande Dizionario Enciclopedica. Torino, 1955.

Orosz nyelvű lexikonok:

Bol'szaja Szovjetszkaja Enciklopéd'ija. Moszkva, 1949.

Egészségmegőrzés, sport, versek

A 82. Ünnepi Könyvhétre jelent meg *dr. Apor Péter* c. egyetemi tanár, aranydiplomás belgyógyász, sportszakorvos, kardiológus rehabilitációs szakorvos, a SOTE-TF élettan tanszéke tanárának APORIZMÁK című könyve a Semmelweis Kiadónál (Bp. 2011).

A borító és a cím remek ötlet, játékoságot rejtő telitalálat!

Haladjunk a külsőtől a belső világ felé: a borító *dr. Tánczos László* grafikus munkája, amely élénk színeivel, a domináns sárgával, narancssal és a mozaikosan beékelődő, kristályokat is idéző geometrikus formákkal, alakzatokkal vidámságot, napfényt, mediterrán hangulatot sugároz.

A szerző lényéből is sokat visszaad ez a megjelenés: az élénk szellemi érdeklődést és erőt, az aktív harmadik életszakaszt és az újrakezdések képességét, megélését, egy-egy múltbeli periódus lezárásának bölcsességét.

Jelzi dr. Apor Péter kapcsolatát a fiatalokhoz, a jövőhöz, nem feledve a múltból megszerzett tudásjavak áramoltatásának, átadásának fontosságát. Mert a derűs, harmonikus megjelenés komoly, „életbevágó” belső mondandót, tartalmat hordoz.

A cím rejtekezés is, játékoság is: a szerző az erdélyi nemes és neves altorjai Apor-családból érkezett. Nomen est Omen. A név kötelez – mondja aforizmával az Aporizma.

A szerzőre jellemző a humor, a játékoság, s ez tükröződik a könyvben is. Minden komoly szakmai fejezetet egy bölcs mondással vagy idézettel indít: „Az embernek elég soká kell élnie, hogy megértse, milyen rövid az élet” – idézi az egykori „írófejedelmet”, *Herczeg Ferencet*. (Zárójelben megjegyezhetjük, hogy a mai olvasó nemzedék számára talán egy kissé letűnt világ íróját, ezzel is jelezve, hogy az idő mindenki fölött eljár, csak a valódi értékek maradnak meg, hagyományozódnak át nemzedékről nemzedékre. Lehet valaki egy korszakban mégoly népszerű, ünnepelt szerző, az utókor nem lesz mindenkor hálás).

De „beszél-e majd az utókor dr. Bubóról?”-jut eszünkbe *Romhányi József* híres-rímes furcsa „játékaival”, verseivel a zenés rajzfilmfigura, vagyis mennyit tudunk az orvosi-kutatói létről, a heroikus gyógyító munkáról, az orvosi hivatásról, a sikerekről és a kudarcokról?!

Bessenyei György és a felvilágosodás kora óta mennyit haladtunk, felvilágosítottak-e mindenről? Megvilágosodtunk-e? *Vörösmartyval* szólva: „Ment-e a könyvek által a világ elébb...?” (Gondolatok a könyvtárban)

„Ogni principio é difficile”. Minden kezdet nehéz – tartja a bölcs, latin eredetű, ma is élő olasz közmondás. Az orvosi szaknyelv alapja ma is a latin, és klasszikus műveltség (*Görög Szilveszter* i. m. 219).

A szerző azonban nemcsak ebben jártas, hanem kutatásai és orvosi munkája révén eljutott a világ számos országába, így Európán kívülre is (Észak- és Latin-Amerikába, Ázsiába), elsajátította a ma már nélkülözhetetlen angol, amerikai-angol, német és a latin alapján az olasz terminológiát is. Az orosz kötelező nyelvvizsgáról egy, csak részben humoros epizód mesél a könyvben (Lm. 49).

Bessenyeivel szólva ne feledjük: „... minden nemzet a maga nyelvén lett tudós, idegenen sohasem”. Ez azonban nem jelenti más nyelvek, kultúrák mellőzését.

Dr. Apor Péter gyermekkori indulását és későbbi pályafutását meghatározta a budai családi ház, a természet, a kertművelés, a polgári, művészetszerető baráti társaság és az óbudai Árpád Gimnázium. Mindenek előtt a zene és a színház, a versek, a költészet és a sport szeretete és művelése. Példaként idézzük saját versét a kötetből: Kis hajónk siklik „Ragyog a táj. / Ömlik a napfény. / De jó a nyár! / Sirály rí fentről, / Nád felel rá, / Mindenki dúdolja: / De jó a nyár! / Fürdünk a fényben, / Mosdat az ég, / Szellő töröl meg, / Tükrünk a víz. / Csillámok maradnak! / Barna bőrödön / A nap szikráiból. / Együtt örülünk.” (Lm.16)

A Zenei tanulmányaim című alfejezetben így emlékezik erről: „Mindhárom nagynéném – mint a polgári házakban szokás volt – zongorázni tanult, nagybátyám igen jól hegedült is. A legidősebb, *Katica*, nagyon pedáns, nagyon szorgalmas hölgy a neveltetésemmel is törődve, zongoratanárnót járatott a házhoz. *W. Juliska* fiatalabb korában a mozivászon mögött ült, és kapásból

aláfestette a némafilmek történéseit. A bátyja valaha orvos volt az Ürömi utcában (Íme, itt is egy orvosi szál!)

Én viszont nagyon nehezen tűrtem a Chowan zongoraiskola feladványait, hiszen sokkal színesebb játékot hallottam a Chopin és spanyol tangót is játszó legfiatalabb nénémről, Piroskától, vagy a hangulatosan magyarnótázó Iréntől.” (i. m. 6)

„Egy-másfél évi szenvedés – és némi testi és akaratosságbeli megerősödés – után, amíg Juliska befelé tartott a kerti gyalogúton, átugrottam a szalon ablakán az ott magasodó hársfára és elináltam.” (i. m. 7)

Íme, egy kiváló sportteljesítmény! De lássuk a folytatást: „két osztálytárs barátom viszont leckéket vett az akkoriban főiskolai hallgató, *Gonda Jánostól*, és én ellestem tőlük némely „letéteket”... Tizenhét évesen írt »Operett«-ünket persze különös becsben őrzöm.”

Dr. Apor Péter zeneszerző is volt, költő is lett, előadói, alkotói tehetségének bizonyítéka többek között a nagybányai nemzetközi Petőfi vers- és prózamondó verseny díja és a 10. jubileumi évfordulóra készített összeállításban is szerepel (Nagybánya, 2000–10. CD) feleségével, *Éva* asszonnyal egyetemben.

De a legfőbb bizonyosság az Aporizmák című összefoglaló munka. Az Aporizmák különleges, új műfajt teremtő könyv. Egyesíti a szakmai (élettani tanulmányok olvasókönyve, tankönyvszerű forrás a tudományos tanulmányokhoz) és az életrajzi elemeket, sokszínű, többműfajú megjelenítésben.

A próza mellett a naplófeljegyzések, a levelek [írott és *Epistolae*= kapott levelek (i. m. 202–11)] és családi emlékek [Nagyapám, *Apor János* (1876–1920) levelei közül: Messze, idegenben. Uzice. 1916. IV. 2., Hadak útja. 5 magyar gyermeknek 1916. III. 31. Lelkek aggodása 1916 Szerbiából (i. m. 211–17)], valamint saját versek színesítik a kötetet.

Idézet a Lelkek aggodása című versből, az 1. világháborús szerbiai harcterről: „Fütyül a szél megint. / Tél viharzó dühe / Rázza ablakomat / S kulcslyukunkon dől be. / Sóvárgó lelkemnek érthetetlen vágyai / S öt aprócska gyermeki / Benn kicsiny szobámban. / Óh, anyám, te drága, / Kristálytisza lélek, / Megtanított könnyed / Ismerni az éltet.”

A nagyapa 1920-ban, 43 évesen halt meg tüdőlövés és tbc következtében. Az öt gyermek 85–93 évet élt, a zene gyógyírt és

életörömet, segítő erőt jelentett számukra a nehéz években, az árvaságban is.

Mint ahogy a zene és az orvosi hivatásba vetett hit kötötte össze dr. Apor Pétert egyetemi csoporttársaival is (ebből alakult az ún. CSHCS, a „csupa hülyéskedők csoportja”, akik közül egyikük, *dr. Födő Vilma* szemész szakorvos és feleség lett, s akik néhány társ, tag elvesztése után is összejárnak közös beszélgetésekre, emlékek idézésére a Nógrád megyei Kutasótól Kaposváron át a Balatonig).

Melyek a fő, egészségmegőrzéssel kapcsolatos kutatások?

A legfontosabb területek, melyekről szó van az Aporizmákban: A sportorvostan köre, a sportolók hirtelen szívhalála, a veleszületett szívbetegségek kiszűrése, az EKG szerepe. A biokémia, mint új tudományág és új tantárgy oktatása lett a TF-en a fiatal kutató feladata, jegyzetírás, az endokrinológia fejezet megírása. *Kereszty* tanár úr *Élettan, sportélettan* c. könyvébe (i. m. 14–15). Évek a János Kórházban, Margit Kórházban, Honvéd Kórházban, az 1950-es évek és 1956. Budapesten (i. m. 224).

A legnehezebb esztendőekben is elkísérte a fiatalságot a szerelem és a vers. A *Neked szánom* c. vers részletét hallgassuk meg: „Te vagy a puha délután. A Csend. / Te vagy az alkonyi béke, / Virágban a szírom, estben a csók, / Te vagy az ég bársonyos kékje... / Ez is Te vagy. Ezért Neked szánom!” (i. m. 27)

A Sportkórház Kutató Osztályán (1967–72) dr. Apor Péter folytatta kutatásait: az anaerob küszöb fogalma, étrend-kiegészítők a pufferrkapacitás növelésére, ventillációs küszöb, maximális laktát steady state, szívatültetés – csak néhány olyan fogalom, amelyek területén ma is folynak a kutatások. S még egy fontos dátum: 2010-ben köszöntötték a Sportkórház Kutató osztályának 60 éves fennállását. Apor doktor ma is a Sportkórházban rendel szerdánként. E kötet ismertetője, Apor Péter társa, jelenlegi felesége, *dr. Kincses Kovács Éva* is 60. életévébe lépett.

Álljon itt a szerzőnek, dr. Apor Péternek a kötetben záróversként szereplő, *Hatvanévesek dala* című verse mindannyiánk biztatásaként: „Hatvanas vagy s őszes a fejed? / E tényt azért szívedre ne vedd. / Bár ifjú nem vagy, nem árt hallani, / Hogy azért TE MÉG VAGY VALAKI. / Szíved lángja már nem oly heves, / Kalandot már csak szemed keres. // Magadba nézve meg kell vallani, /

Hogy ELŐTTED IS ÁLL MÉG VALAMI. / Zúzmaratű nőtt az ágakon, /
Télbe váltva tavaszt álmodom, / S tavaszt várva jó azt hallani,
/ Hogy előttem is áll még valami. / A Föld kering, s nyugvóban
csillagom, / Ám veled együtt még elmondhatom: / Úgy s ahhoz
kell magunk tartani, / Hogy ELŐTTÜNK IS ÁLL MÉG VALAMI.”

A személyes vonatkozásokból annyi tartozik még ide, hogy a kockázatoktól sem mentes orvosi, sportorvosi munka háttérét a család biztosítja, erősíti és egy otthon, egy kert, a nyugalom, a fizikai és szellemi, spirituális feltöltődés színhelyei. Apor doktor 1967 óta él egy budai társasházban, melynek kertjét a szomszédokkal együtt gondozza és Ercsiben, a Duna mellett, báró *Eötvös József* egykori birtokai közelében, feleségével, Évával együtt egy kertet ápol. Ide várják barátait, családtagjaikat nyáridőben – szeretettel.

„Hűvösebb nélküled az ősz. / Remélem, egyszer visszajössz. /
Ködbe takartan állok, / Kezemben Nyár-virágok, / S lassan
hullanak szirmaik, / Befedik az út halmait...” (i. m. 111)

A kutatásokat élénkítették a külföldön szerzett tapasztalatok, szakmai kapcsolatok. Angliába, majd Svédországba, Stockholmba, az első ösztöndíjas tanulmányútra vitt az út (1972–73). Az elektromiográfia (EMG-készülék klinikai célú vizsgálója) az izomteljesítmények (pl. a hegedű- v. bendzsójáték során az alkar és a kézizmok EMG-leírása, rögzítése) és az izombiopszia (a sportolók izmából tüvel kivett minta elemzése) új világra nyitott ablakot *Bengt Saltin* segítségével. Akkoriban az úszó-ergométer volt még újság. *Bretz Károly* mérnökkel és munkatársaival a TF-en, a hazai mostoha körülmények ellenére, jelentős sikereket értek el az erőmérés, mozgáselemzés, a biomechanikai mérések területén (*Tihanyi József*, a SOTE-TF későbbi dékánja lett, e terület kutatója volt).

1974-től Apor Péter egyre többet publikált az ember anaerob és aerob teljesítőképességéről és kardiológiai, illetve kardiológiai rehabilitációs érdeklődése is fölerősödött. Mai napig a Magyar Kardiovaszkuláris Rehabilitációs Társaság tudományos bizottságának az elnöke a kezdetektől. 1987–2003 között a Svábhegyi Intézetben, majd a TFKI-ban és a RISK, illetve az OXYGÉN Medical Wellnessben és a Sportkórházban gyógyít-kutat.

A rehabilitáció különböző formáiban és az ambuláns mozgásprogramokban szívbeteg, tüdőbeteg, cukorbeteg

(diabetesesek), morbid kövérek is részt vesznek. A Társaság rendszeresen szervez kongresszusokat csakúgy, mint a Magyar Sportorvos Társaság és a Magyar Sporttudományi Társaság, amelyben Apor doktor tudományos elnökként jelentős szerepet vállal.

Évről évre kap elismerést kiváló referátumaiért, amelyeket az Orvosi Hetilap közöl a Markusowski Társaságtól (elnöke: dr. Lampé István, DOTE)

Lélek és test(edzés) valamint Szex és fizikai aktivitás

„A lakosság jelentős hányadát érinti vagy érintette életében a depresszió. Fáradtság, boldogtalanság, szomorúság, érzelmekre képtelenség, bűnösség érzése, alvászavar, étvágytalanság vagy gyakrabban az édesség-falás, állandó nyugtalanság, relaxációs képtelenség a gyanújelek.” A halálra gondolás, öngyilkosság felmerülése, szuicid hajlandóság-végzetes lehet (i. m. 165–75).

Ezért nagyon fontos a fizikai és szellemi, spirituális aktivitás, főként a mozgás az időskorban is. Erre új, nem megerőltető, valóban új életformát, szemléletet igénylő lehetőségek is kínálóznak: a Wellness-fitness. A 2000-es évektől dr. Apor Péter szűrőprogramokban vett részt az Oxygén Medical keretében Újpesten, majd a Naphegyen prevenciós és rehabilitációs mozgásprogramokban egyaránt.

A halálos, kardiális kérdéseket nézzük egy kicsit lazábbra fogva, a humor oldaláról.

MEGJEGYZÉSEK ÉLETMÓDTANÁCSOKHOZ (i. m. 235): „Az egészséges életmód megszállottjai elég hülyén érzik magukat, amikor belehalnak abba, hogy semmi bajuk. Aki örömét leli a futásban, feleslegesen kapta az agyát, elég lenne két láb meg a teste. Elvégre A LÁB MINDIG KÉZNÉL VAN. Már csak azért is érdemes a férjjel kocogni, hogy újra hallja a lihegését. Amint azt látom, hogy a kocogásom közben rám mosolyog valaki, fontolóra veszem a dolgot. A hajhullást csak a padló állíthatja meg! A sportot és a szexet nem nézni kell!”

Összegezőként még egy jó tanács, kérjük fogadják meg: „Megöregedni nem szégyen, különösen, ha tekintetbe vesszük az egyéb lehetőségeket is!” A sportot művészi szinten művelni és a művészetet sportként, mint a mozgást gyógyszerként adagolni – élvezetes és érdemes kötelesség.

Népítélet és sortüzek

Mottó: A múltra a jövőért emlékezünk.

Már 1956-ban is, majd a kíméletlen megtorláskor és főként az 1989-es rendszerváltáskor ismételten felmerült a népítéletek (főleg: gyűlölt ávosokat és rendőröket öltek meg) és a sortüzek (elsősorban a honvédség és a szovjetek fellépése fegyvertelen tüntetők és polgárok ellen) megismerésének az igénye. A forradalom óta eltelt 55 év már lehetővé teszi a tények összegzését mindkét fontos kérdésben.

Ma már tudjuk, hogy a népítéleteknek (lincselés, J. Lynch amerikai bíró nevéből) 31 áldozatuk volt, s a sortüzeknél pedig legalább 1000 mártírról lehet szó. A történelmi igazságtétel érdekében már sok próbálkozás történt, de még az igazság és főleg a méltó büntetésnek a közelébe sem jutottunk. Pedig mindezek feltárása és az igazság kiderítése a nemzeti sorskérdések és a megbékélés körébe tartozik,

A népítélet: a forradalmak hordaléka, selejtje! Az 1956-os forradalmárok is mélyen elítélték. Az egész országban 31 népítélet volt. Részletezve: Mosonmagyaróváron 3 áldozat (október 26–27.), Miskolcon 7 (október 26–29.), Ózd városában 3 (október 29.) és Budapesten összesen 18 (ebből három a Köztársaság téri pártház bevétele után!). Ez a 31 eset azonban elenyésző az 1789. évi francia forradalom vérengzéseéhez képest.

A forradalmat eláruló Kádárék, persze, gondoskodtak arról, hogy egy-egy felkoncolt ávos fényképe nyomban a világlapokban is látható legyen. A népítéletek közül kettőnek volt megyei vonatkozása, s ezeket röviden ismertetem: 1. A nyíregyházi *Stefkó József* államvédelmi főhadnagy a mosonmagyaróvári sortüz után kitört népharag áldozata lett (108 tüntetőt lemészároltak!), súlyos sérülésekkel került kórházba, ahol másnap agyonverték; 2. A komlódtótfalui (volt csengeri járás) *Antal Gyula* rendőr

törzsőrmester Miskolcon szolgált, ahol a forradalmárok 1956. október 27-én kidobták a Megyei Munkástanács épülete emeleti ablakából. Fellbószította a felkelőket, hogy az előző napi rendőrségi sortűz és a lincselések után volt mersze elmenni a munkástanácsi gyűlésre! Ezen tényt *Demcsák József* szemtanú, akkori miskolci egyemista közölte 1998. november 16-án, a nyíregyházi TIT 56-os Szabadegyetemén tartott előadásom utáni értékes felszólalásában.

Az igazságtétel érdekében, 1993-ban hét társadalmi szervezet is [Történelmi Igazságtétel Bizottság (TIB), Recski Szövetség, Politikai Elítéltek Közössége, Politikai Foglyok Világszövetsége (POFOSZ); SZORAKÉSZ; Volt Magyar Politikai Foglyok Világszövetsége; és az Igazolt Szabadságharcosok Világszövetsége] együttműködési megállapodást kötött! Együttesen léptek fel a cél érdekében,

Ott tartunk 2011-ben, hogy a mai napig a sortűzek pontos száma sem tisztázott, elfogadottan. A Magyar Világszövetségnek Honlevél című lapja 2006. februári számában közölte *Fekete Pál* szegedi történész térképét (40.5 X 29 cm), amelyen 65 helység sortűzét jelölte meg: a Dunántúl 25, a Duna-Tisza közének 27 és a Tiszántúl 13 településén! Szerintem, ez az összesítés a legelfogadhatóbb, de olykor 80 sortűzről is hallunk, illetve olvashatunk. Ugyanakkor *Horváth Miklós* hadtörténész 2003-ban megjelentetett, 1956 hadi krónikája, című kötet szerint: a „néphez hű” Néphadsereg felelőtlen parancsnokai 71 esetben (azaz 50 településen!) vezényeltek sortűzet tüntető, fegyvertelen polgárok ellen. Még megemlítem *M. Kiss Sándor* adatait (1993. év), amely szerint „több mint 50 sortűz volt”!

Az említett térkép szerint az ország sortűzzel sújtott települései (északról délre haladva és főbb helyeken az időpontot is feltüntetve) a következők:

DUNÁNTÚL (25): Mosonmagyaróvár (okt. 26); Komárom; Esztergom; Szentendre; Budapest: Magyar Rádió; Parlament, okt. 25. „fekete csütörtök”; Honvédelmi Minisztérium, okt. 24.; Royal Szálló, nov.; Nyugati Pályaudvar, dec. 6.; Győr okt. 23.; Tinye (dec. 22. Pest megye); Tatabánya (dec. 7.); Budaörs; Pápa; Várpalota; Székesfehérvár; Dunaújváros; Gyűlvész (dec. 29. Zala megye); Keszthely; Zalaegerszeg (dec. 13–14.); Lenti; Nagykanizsa; Paks; Berzence (okt. 27. Somogy megye); Magyaregregy (Baranya megye); Komló; Sikonda; Pécs és Barcs.

DUNA-TISZA KÖZE (27): Vác; Pásztó; Salgótarján (dec. 8.); Miskolc (okt. 26.); Gyöngyös (okt. 26.); Eger (dec. 12.); Csepel (1957. jan. 11.); Maglód (okt. 25.); Sülysáp (1956); Tápiószecső (okt. 25.); Jászberény; Üllő (okt. 25.); Monor (okt. 25.); Pilis (okt. 25.); Albertirsa (okt. 25.); Ceglédbercel (okt. 25.); Cegléd (okt. 23.); Ráckeve (okt. 26.); Örkény; Szabadszállás; Kecskemét (1957); Cigányváros (1957. Kecskemét mellett); Tiszakécske (1957); Kiskőrös (1957); Kalocsa; Baja; Jáánoshalma.

A TISZÁNTÚL (13): a sortűzzel sújtott települései végül a következők: Nyíregyháza (okt. 26.); Hajdúnánás; Debrecen (okt. 23.); ez volt az első sortűz, az AVH követte el; Berettyóújfalu; Törökszentmiklós; Gyomaendrőd (dec. 12.); Csongrád (1957); Békéscsaba; Gyula (dec. 17.); Kistelek; Hódmezővásárhely (dec. 14.); Kevermes (dec. 12.) és Mórahalom (okt. 27.).

A három legnevezetesebb sortűzet kissé részletesebben is bemutatjuk:

1. A mosonmagyaróvári laktanya előtt 1956. október 26-án (pénteken) elrendelt sortűz mérlege: meghalt 108 tüntető civil és 3 ávós (közte, *Stefkó József* államvédelmis főhadnagy), s több százan megsebesültek. Később az emlékműre mégis csupán 55 mártír neve került!

2. A budapesti Parlament előtti 1956. október 25. („fekete csütörtök”), sortűz eredménye is pontosan ismert ma már. *Kéri Edit* 2006-ban megjelent *Kik lóttek a Kossuth téren?* című könyve szerint a 30 ezer fegyvertelen tüntetőből 234 halt meg és sok száz megsebesült. Jellemző a Kádár-rendszer cinizmusára és történelemhamisítására, hogy csupán 24 itteni áldozatról beszélt.

3. A pusztító sortűzek közé tartozik még a salgótarjáni vérengzés (1956. december 8.), amelyet kétségtelenül *Marosán György* elvtárs (a nép nyelvén Buci Gyuri pék volt előzetesen), az MSZMP KB titkára rendelt el, s a következménye: 137 halott és több száz sebesült! *Boros Géza* művészettörténész 1997. évi személyes közléséből tudom, hogy az ottani emlékműre is csak 60 mártír neve került.

Fekete Pál térképének bal szélén alul fontos adat olvasható a Budapest név alatt, ekként: „1956 november 4., 4 órától 6 óráig likvidáló sortűz, 4000 halott, el nem évülő népellenes bűn”. Tekintettel az időpontra, ez a nagy szám feltehetően a

magyar laktanyák szovjetek általi elfoglalásának, ostromának az áldozatait is tartalmazza.

A záhonyi laktanya (Légyvédelmi Tüzér Ezred: Honvédség Záhony, Pf.: 3922, kb. 900 fő) elleni szovjet orvtámadást 1992 óta pontosan ismerjük *Szűcs Sándor* (1919. Csap–2005. Oslo) egykori állomásfőnök, Záhony hőse nyíregyházi adatközléséből és vasúti mérnöki helyszínrajzából. A MÁV állomástól kb. 1 km-re lévő laktanyát 1956. november 4-én a körbe állított szovjet tankok 7 órától kezdve mintegy 25 percig szakadatlanul lötték, és 8 órakor elfoglalták. Az ostrom eredménye: 5 halott, 29 súlyos sebesült (Kisvárdai kórházába kerültek) és kb. 350 fogoly magyar honvéd (a többiek szabadságon voltak, vagy eltűntek).

A rendszerváltás után rengeteg újságcikk jelent meg az elhallgatott sortüzekről. Így emlékeztetnek *Rervi Mihály* írásai: az Új Magyarország 1993. évi 265. (Elhallgatott sortüzek), és 271. számában (szintén: Elhallgatott sortüzek) illetve a 277. (Sortüz Zalában), valamint 289. (sortüz Székesfehérvárott és Dunapentelén) számában. Ugyanekkor *Csarnai Attila* a sortüzek ügyében indított vizsgálatokról számolt be: az Új Magyarország 1993. évi 248. számában (a mosonmagyaróvári tűzparancs kiadásáról) és a 280. számában (12 sortüz ügyében folyt vizsgálat: Vérengzések Tiszakécskétől Budapestig címmel).

Végül a tatabányai sortüzper vádlottja, *Korbely János* nyugalmazott ezredes kapott 5 évet (Magyar Élet, Ausztrália: 2009. febr. 19. 2–3 old.) emberiség elleni büntetést miatt. Az Emberi Jogok Európai Bírósága 2008-ban a vádlott fellebbezésének (!) adott igazat, de a Legfelsőbb Bíróságunk kimondta: Korbely János nem emberölést, hanem emberiesség elleni bűncselekményt követett el, amely soha nem évül el!

A forradalmárok eleinte nagyon naivak, humanisták voltak, s így a Magyar Rádió elfoglalása után, 1956. október 24-én reggel 400 ávóست egyszerűen elengedtek! Ezek egy része, már másnap a Parlament előtti sortüz aktív részvevője lehetett.

A Köztársaság téri pártház elfoglalását követő napon (okt. 31.) pedig tapasztalniuk kellett, hogy ekkor már az ávósok foglyot nem ejtettek, hanem nyomban kivégezték őket: ekkor *Pongrácz Gergelyék* az épület kertjében 15 fiatal forradalmár tömegsíriját találták meg. Erről Kádárék mélyen hallgattak, nem közölték a nyugati világlapokban!

A Belügyminisztérium még 1989. október 5-én a mosonmagyaróvári sortúzról (1956. okt. 26.) jelentést készített, amelyről az Antall-kormány belügyminisztere, *Horváth Balázs*, így vélekedett: „a pártállam utolsó évében készült tényfeltáró vizsgálat nem lehet teljesen objektív, ezért a jelentésbe foglaltakat sem lehet tényként elfogadni”!

Teljesen igaza van *Kahler Frigyes*nek, hogy 1945–1989 között joghalál volt Magyarországon. Jól tudom, hogy bemutatott adataim nem lehetnek teljeseek, azonban „a múltat nem elfeledni”, hanem feltárni és megismertetni szükséges! Időszerű ma is Babits Mihály művészi leírása, amelyet már 1924-ben hangsúlyozott Kanizsai Dorottya című gyönyörű versében: „Nem feledésben van orvosság, hanem éppen az emlékezésben!”

Kökénydi Mária

'56-os üzenet

Mi lett volna,
ha mind elmegyünk?
S ezredévfordulónkon
Nem hallhatsz magyar szót.
De e föld hazánk,
és maradtunk.
Később is.
Önként.
Bár szabadság
dollár csábitott.
De ki áll őrt,
ha mind elmegyünk?
Hát maradtunk.
S vállaltuk sorsunk terhét.
Részünkre jó szó, jó falat
kevés jutott.
De magyarja hazánknak
mi maradtunk!
Hát becsüld meg kérlek
az őrtállókat!
Becsüld meg azt,
aki ittmaradt!

Pénzes Ottó előadása Nyíregyházán

2011. november

A Mátészalkai Művészetbarát Egyesület elnöke, Pénzes Ottó a Nyíregyházi Bessenyei Társaság vendége volt november végén. A megyei szellemi élet jeleseit felsorakoztató társaság felkérésének megfelelően, Pénzes Ottó az országos ismertségre szert tett szervezet életét mutatta be, de beszélt a már megjelent és a megjelenésre váró helytörténeti könyveiről is. A hallgatóság soraiban helyet foglaltak Mátészalka oktatási, kulturális életében egykor meghatározó szerepet játszó személyiségek is. (Mécsvilág)

Ez alkalomból közöljük a következő írását.

Irodalom – Mátészalka

Nem, most nem arról akarok írni, hogy ma Mátészalkán milyen nagyszerű, országos hírű költők élnek. Nem akarom elmondani, hogy micsoda öröm, hogy a rádióban hallgathatom, amint *Kürti Laciverseit Kulka János, Kaszás Gergő* vagy *Lukács Sándor* mondja el. Azzal sem hozakodok most elő, hogy milyen fantasztikus érzés *Oláh Andris* verseit olvasni hétről hétre az ország legrangosabb folyóirataiban, s hogy milyen megható *Losonczi Léna* írásai fölött elmélkedni, ha az ember a Jóisten közelében szeretne lenni. Még csak nem is a középiskolás nemzedékről akarok áradozni, akiknek jobbnál, jobb művei jelennek meg azokban az antológiákban, amelyeket gimnáziumunk tanárai szerkesztenek időről időre. Nem. A múltba révedek, régi irodalmárokat, műveket keresek. Két okból kifolyólag tehetem meg ezt most.

Él valaki az óceánon túl, aki összesen kétszer járt Mátészalkán, mégis lelkes olvasója a *Mécsvilág* című lapnak, s úgy érzem ez az a hely, amelyhez érzelmileg a legjobban kötődik ezen a világon. Valamikor egyetemi tanár volt, majd sok tortúra után Kanadában kötött ki. Torontó mellett, egy kisvárosban, Burlingtonban él bűbájos feleségével. Kiváló írói vénával rendelkezik. Piatsek vér című könyvéből még mindig van pár példány a szalkai

könyvesboltokban. Nos, *Márkus Gyula* bácsi, az én öreg, bölcs atyai barátom erősen hisz abban, hogy ez a művelt mátészalkai közönség nem éri be azzal, hogy a *Mécsvilág* lapjain tudósításokat, kritikákat olvasson, szerinte igényes irodalomra is vágyik. Magam szkeptikus vagyok, s szívem szerint nem is erőltetném a dolgot. Lehet-e azonban ellenállni annak, ha egyszer csak érkezik Kanadából éppen egy akkora összeg, amelyből még négy oldalt hozzá lehet csapni a *Mécsvilághoz*, s mellette az üzenet: „Legalább a decemberi számhoz csinálj egy irodalmi mellékletet. Üdv Gyula bácsi”.

Nem, ennek nem lehet ellenállni. Ráadásul nyár óta foglalkoztat egy dolog, ami azonnal a másik ürügyet adja ahhoz, hogy mégis megszülessen ez a melléklet. Elhatároztam, hogy megírom Mátészalka történetét, de nem úgy, mint egy történész, csak úgy, mint egy mesélni szerető ember. Valaha itt született, élt vagy halt, esetleg csak egy fontos napot, éjszakát itt töltött érdekes emberek történeteit szeretném elmondani úgy, hogy azt akár a fiatalok is elolvashassák. Nagy vehemenciával keresem a „sztorikat”, különleges eseményeket, embereket, remélve, hogy egy amolyan Mátészalka-érzés alakulhat ki a majdani olvasóban. Miközben keresek, kutatok, olyan költők, írók nevei, történeteik jönnek előm, akikről sohasem tudtam, hogy mekkora a jelentőségük, és hogy bármi közülük lehet a mi kis városunkhoz. Nem *Képes Gézára* gondolok most elsősorban, mert szerencsére, talán teremtett lélek sincs Mátészalkán, aki ne tudna a nagy költő, műfordító, tudós nyelvzseni mátészalkaiságáról. Talán már azt a történetet sem kell újdonságként értékelni, amelyik *Vörösmarty Mihály* és *Bajza József* bujdosását meséli el azokon a bús 1849-es őszi napokon ott, a mai Kastélyszálló épületében. *Móricz Zsigmond* írói körútjai sem ismeretlenek erre felé. Sokan tudnak nagytiszteletű *dr. Kincses Endréhez* fűződő barátságáról, s azokról a napokról, amikor a hó fogságába kerülve négy napig marad itt, végigjárva iskoláinkat. Azt viszont már kevesebben tudják, hogy *Kiss Józsefnek* is komoly mátészalkai kapcsolatai voltak. Ja, hogy ki az a *Kiss József*? Hát annak a *Hét* című folyóiratnak a főszerkesztője, amelyet a Nyugat előfutárának tekintenek, a modern magyar líra megalapozójának. *Kiss* – amikor nem a Centrál Kávéházban dolgozott a folyóiratán, Mátészalkára jött barátaihoz, a Szalkai családhoz. Igen, arról a *Szalkai-Schwarz* családról van szó, akik a

közvilágítás megteremtésében játszottak fontos szerepet. Ugyanis ennél a családnál volt házitanító évekig, s a barátság még sokáig visszahozta ide. Vagy *Kis Ferenc*, aki egykor tanuló volt *Weisz Antal* szalkai nyomdájában? Gondolná valaki, hogy ennek a József Attila díjat elnyert költőnek a köteteit *Radnóti Miklós* méltatta a Nyugatban, halálára pedig *Nagy László* írt verset? Aprópó *József Attila!* Valamicske köze neki is van Mátészalkához, pedig lehet, hogy azt sem tudta, hogy a világon van ez a település. Mindenesetre az az európai hírű jogászprofesszor, aki a *Lázadó Krisztus* című, nagy botrányt kavart verse kapcsán megszólalt a kirobbanó vitában, az a *Kosutány Ignác* mátészalkai születésű volt. Még *Ady Endre* is idecítálható, mert hát ki más volt az ő hitoktatója gyermekkorában Nagykárolyban, mint *Kincses István* nagytiszteletű úr, Mátészalka nagytekintélyű református lelkésze, *dr. Kincses Endre* édesapja! Vajon igaz lehet az a kósza hír, hogy Ady egyszer egy éjszakát is itt töltött? Ki gondolná, hogy élete végén *Szomory Dezső* is azt állította, hogy Mátészalka szülötte? Édesapja látta itt meg a napvilágot, s rokonaihoz nagyon gyakran látogatott vissza, emlékezetes napokat töltve Mátészalkán. Ha majd valaki elolvassa azt a mesekönyvet, azt is megtudhatja, hogy hogyan lett *Weisz Mórból* Szomory. Addig azonban olvassunk egy részletet ebben a kis irodalmi mellékletben abból a több részes művéből, aminek a „Levelek egy barátnőmhöz” címet adta, s amelyben szintén hivatkozik mátészalkai rokonaira. Szóval, ebben a mostani irodalmi mécsesben olyan szerzőktől szeretnék felsorakoztatni műveket, vagy azok részleteit, akiknek volt valami köztük Mátészalkához, bármily áttételesen is. És persze a drága Gyula bácsi írását is idehozom, akinek fantáziája oly eleven, oly színes: Kanadában is mátészalkai cigányokat lát, akikkel nem akármilyen csoda eshet meg.

Ilyen csodás karácsonyt kívánok minden kedves olvasónak ebben az esztendőben is! Szeretettel.

KARÁCSONYI RENDEZVÉNY

2011. december 8., csütörtökön

az Evangélikus Kossuth Lajos Gimnáziumban

Meghívott vendégünk

Román István, országgyűlési képviselő,

1. Elnöki köszöntő a Bessenyei-serleg üzenetével:

**„Éz a serleg Bessenyei serlege,
Tiszta borral tüzes lelket tölts bele,
Úgy idézd a Bessenyei szellemét:
MŰVELTSÉGÉRT–MAGYARSÁGÉRT
Küzdjön minden nemzedék!”**

(Alapítva 1923-ban, szöveg: Vektorisz József)

2. Az év – a Bessenyei Emlékév – rendezvényeiről:

- Emlék-előadás a százéves Kisvárdai Bessenyei Gimnáziumról;
- A 200 éve elhunyt bölcsész-költő György-napi ünnepe a Megyeháza Bessenyei Nagytermében
- Erre az alkalomra jelentettük meg a Bessenyei György emlékezete magyar költők verseiben című kiadványunkat;
- A 112 éve felavatott Bessenyei-szobor megkoszorúzása;
- Bessenyei alakjának a külföldi lexikonokban történő bemutatása;
- A Nyírségi Irodalmi Múzeum eddigi tablójából készült „előzetes bemutató” a Megyei Könyvtár kiállító-termében;
- Bessenyei: Emeld nemzetedet című kötetének bemutatása, az alkotó csoport tagjainak köszöntése, a kötetnek a társasági tagok részére történő kiosztása;

3. Emlékezés halottainkra *(Porzolt Istvánné, dr. Várady József)*;

4. Elismerő oklevelek átadása az emlékévben végzett munkáért;

5. Ízek, zamatok és beszélgetés a Társaság életéről, jövő évi terveiről.

A TÁRSASÁG TAGJAINAK IRODALMI- KÖZÉLETI JELENLÉTE

Román István országgyűlési képviselő parlamentari felszólalása

Tisztelt Országgyűlés! Tisztelt Elnök Úr!

Bessenyei György, a szálfatermetű köznemes, költő, író, filozófus, tudós a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében található Tiszabercel – akkor Bercel – településen látta meg a napvilágot, szülővárosom szomszédságában. Szabolcs vármegye ajánlására 1765-től Mária Terézia frissen felállított bécsi magyar testőrségében teljesített szolgálatot. A 18 éves szabolcsi ifjú mohón vetette bele magát a társasági életbe és a művelődésbe. Új hivatala mellett bőségesen volt ideje az irodalomnak szentelnie magát, rengeteget olvasott, nyelveket tanult, és ami a legfontosabb, magyar nyelven kezdett írni. Már legelső drámájában, a Hunyadi László tragédiájában előbukkant a Habsburg-dinasztiához való hűségre nevelt testőrből a nemzeti függetlenség ügyéért lelkesedő magyar.

1772-ben jelent meg a magyar felvilágosodás kezdetének tekintett Ágis tragédiája című műve, 1773-ban betegségre hivatkozva gárdahadnagy rangban megvált a testőrségtől, és a protestáns ügyek bécsi képviselője lett. Sokféle műfajban alkotott, szerzője az első fennmaradt tájleíró költeményünknek, a Tiszának reggeli gyönyörűsége című versnek. Az Egy magyar társaság iránt való jámbor szándék című röpiratában elsőként sürgette a tudományos akadémia létrehozását, majd kidolgozta annak működési szabályzatát. A Magyarság című röpiratában fogalmazta meg egyik legnagyobb hatású gondolatát: „Minden nemzet a maga nyelvén lett tudós, de idegenen sohasem.”

1782-ben bécsi állása megszűnt, hazatelepedett Bercelre, ahonnan a bihari Feketetótiba, majd Bakonszegre költözött. Magyarországra hazatérve, 16 éven keresztül egy sort sem írt, később filozófiai írásokba kezdett. Ekkor született a Tarimenes utazása regény. 64 évesen, 1811-ben hunyt el Bakonszegen.

Tisztelt Országgyűlés!

Bessenyei György alkotói gazdagságából az időkorlátok csak néhány momentum felvillantására adtak lehetőséget. Úgy gondolom, hogy az

előbbieken kiragadott részek egyenként is méltóvá teszik arra, hogy halálának kerek évfordulóján az ország házába idézzük szellemiségét, úgy, ahogy mi megtesszük azt évről évre otthon, Szabolcsban.

Kultuszának ápolása már a XIX. század végén előtérbe került vármegyénkben. 1898-ban Bessenyei Kör néven báró *Feilitzsch Berthold* megyei főispán vezetésével társaság alakult, amely a vármegye meghatározó személyiségeit fogta össze. A közösség működésében résztvevő elődök szobrot állítottak a vármegye neves szülöttének. Kallós Ede alkotása Nyíregyháza első köztéri alkotása lett, és közadakozásból épült. A tagok hozták létre a szabolcsi megyeszékhelyen a régiségi múzeumot, ismeretterjesztő társulatot, művészeti-tudományos folyóiratot és zeneiskolát alapítottak.

A kommunista hatalomátvétellel a szervezet megszűnt, majd 40 év szünet után 1987-ben alakult meg a szellemi elődök útját vállaló Bessenyei Irodalmi Társaság. A társaság rendszeresen tart összejöveteleket, gondozza a testőr-költő kultuszát, irodalmi vetélkedőket, szónokversenyeket kezdeményez, kiadványokat jelentet meg. Legutóbb megyei irodalmi tárlat megalapítását kezdeményezte.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye közgyűlése is fontosnak tartja a Bessenyei-kultusz ápolását. A Bessenyei Irodalmi Társasággal közösen, 2007-ben a Megyeháza dísztermét a filozófus költőről nevezte el, a terem bejáratánál Bessenyei-busztót avatott. A felsőoktatásban végbement integrációig nevét viselte hazánk legnagyobb vidéki főiskolája is Nyíregyházán.

Tisztelt Képviselőtársaim!

Zárásnak engedjék meg, hogy ideidézzek egy régi magyar dilemmát, ami végigvonult hazánk történelmén. Bessenyei György talán elsőként fogalmazta ezt meg, és adta meg rá a maga válaszát a maga korában: „Ki szereti jobban a hazáját? Az é, aki ahhoz vonzó hívségétől elragadtatván, érte minden szempillantásban halni akar, vagy az, aki annak nyugodalmára értelemmel dolgozik?” – vetette fel a kérdést több emberöltővel ezelőtt, s nem mellékesen tette meg a hazaszeretetet a cselekvő ember mércéjének.

Kérdésére történelmi koronként más és más válasz létezhet. Úgy gondolom, hogy a mostani történelmi időkben a válasz nem az öncélú hangulatkeltés, hanem az értelmes építőmunka. Az ehhez vezető utat Bessenyei egy másik gondolata mutatja meg: „Emeld nemzetedet, ez legyen törvényed!”

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

Dr. Nagy Éva

**„Mi módon legyen egy nemzet bölcs és gazdag...”
A jubiláló kisvárdai Bessenyei György Gimnázium köszöntése**

Kedves Kollégák, Barátok! Kedves Diákok!

Valóban nagy öröm és megtiszteltetés számomra, hogy az intézmény fennállásának századik esztendejében, 2011-ben én köszönhetem először a Bessenyei György Gimnázium egykori és mai tanárait, diákjait, azt az iskolát, amelynek négy évig én is a tanulója voltam (immáron negyven éve), és ahol a tanári pályámon elindulhattam. De üdvözetét hozom a Bessenyei Társaságnak is, mindenekelőtt *Bánszki István* elnök úrnak, aki sokszor megidézhette képzeletünkben a bölcs filozófus író-költő alakját. Az utóbbi félévszázadban ugyanis – ennyi energiával és ennyi szeretettel – senki nem kutatta, ápolta Bessenyei szellemét meggyénkben, mint ő. A legméltóbb szónok ő lehetne akkor, amikor az intézmény névadójára, Bessenyei Györgyre emlékezünk, halálának kétszázadik évfordulóján.

100 év, 200 év: szép kerek évfordulók, több emberöltő.

Mit tud még Bessenyei nekünk mondani kétszáz év után? Nekünk, akik a XXI. századba léptünk már, és ha az utolsó két évszázad történelmi, társadalmi alakváltozatainak a nyomába próbálunk eredni különböző szakkönyvekben és lexikonokban, akkor igencsak nehéz feladatra vállalkozunk. Hát még, ha a különböző tudományterületek eredményeit és a magyarul megjelenő művészi alkotásokat akarjuk számba venni! A tudomány virágzik, a könyveknek se szeri, se száma, amelyek ontják a szakismeretet vagy éppen gyönyörködtetnek, vannak mindenféle intézményeink; iskolák, akadémiánk, társaságaink. A magyar nyelv él, és a magyar nemzet egyre műveltebb lesz, sőt úgy tűnik, Bessenyei bölcs gondolatát is megszívleltük az utóbbi években, amely majdnem kétszáz évvel ezelőtt így hangzott: „Csak nekünk

* Elhangzott 2011. február 22-én Kisvárdán, a Bessenyei György Gimnáziumban, Bessenyei halálának 200. évfordulóján.

is jobb lesz hát a nagy világ után menni.” Európaiak és magyarok vagyunk. A fiatalok már több nyelvet beszélő világpolgárok lettek-lesznek.

Bessenyei 18 éves korában szembesül a maga tudatlanságával, mikor Tiszabercelről felkerül Bécsbe, az akkori Európa egyik fővárosába, a felvilágosult szellemiség egyik jelentős központjába, éppen az országgyűlés idején. Ez a jó megjelenésű fiatalember – akin a hölgyek szeme megakadt, *Mária Teréziáé* s az ő első komornájáé is – mindezzel kevesebbet törődve, de elmaradottsága szégyenét mélyen átérezve, szakadatlan olvasással, tanulással igyekszik magát művelté pallérozni. Képzeljük el, micsoda önfegyelmet, önmegtartóztatást és tanulásra, művelődésre való elhivatottságot jelez az a tény, hogy Bessenyei kezdetleges francia nyelvtudásával Voltaire 36 kötetét végigolvasta. Franciául, németül és olaszul tanul, és közben ír is, németül és magyarul.

És a korabeli európai műveltség megszerzésével rádöbben arra, hogy magyar. A feladat innentől kezdve adott számára. Magyarul terjesztieni műveltséget! A felvilágosult idea, cél: tudós nemzetté válni! A nyelv viszont alkalmatlan a modern tudományok továbbadására. Ezért kell alakítani, és ezért kell használni! Mert a felvilágosult szellemiség szerint a művelté, tudóssá váló nemzet a „közboldogságot”, a „közjót” teremtheti meg a maga számára. Sőt a Rómának viselt dolgaiban ezt a jövendölését is olvashatjuk Bessenyeinek: „A tudományok is, ha nagy erőkből kiterjedhetnek; ha az emberiséget fényesebb nap alá tehetik és a természet igazságait a népekkel megismertethetik, kinézem, hogy kétszáz esztendő múlva sem kegyetlen uralkodó, sem fegyverrel való pártütés Európában nem lesz.”

Kapcsoljuk csak be a televíziót vagy lapozzunk bele az újságba! Sajnálattal vehetjük tudomásul, hogy Bessenyei jóslatának beteljesülésére még újabb száz, kétszáz évet várunk kell – a jelen körülményeket figyelembe véve.

Ennyire naiv lett volna Bessenyei, ennyire elkápráztatta volna az ész, az okosság, a műveltség mindenhatóságába vetett hite?

Igen, a tudást valóban nagyra értékelte. De az elme kiművelése mellett a nevelés legfontosabb feladatának még az erkölcs formálását tartotta. Okosság és erkölcs egyensúlyban tartása! Mert csak az igaz erkölcsre épülő tudás képes a köz szolgálatára és önmaga kiteljesítésére.

Van mit tanulnunk tőle, mert bizonyos területeken mintha újra és újra megrekednénk. Akár mi is mondhatnánk a magunk

huszonegyedik századi nyelvén, amit Bessenyei kétszáz évvel ezelőtt vetett papírra a korabeli állapotokra reflektálva: „Nem az hát első kötelesség, tudomány egy hazában, hogy tudjam játszani a pernek ugrásit, arról kell elmélkedni, mi módon legyen egy nemzet bölcs és gazdag. Van-é nagy tudományokra útja? Virágzik-é benne minden kézi mesterség és talált-é oly réseket, melyeken terméseit, kelleti felett való vagyonait a szomszéd nemzeteknél eladván, kincsét kebelében szaporíthassa?” (Hajdani haza. In: A Holmi 29. rész. Bessenyei György válogatott művei. Szépirodalmi, Bp., 1987. 409.)

A Tudós Magyar Társaságról kifejtett gondolataiban pedig a következőket írta: „Második tetemes haszna ennek a Társaságnak a királyra és az országra nézve ez volna: hogy minden ember igyekeztével a kibocsátandó magyar munkákban a maga elmébéli tehetségeit nyilvánvalóbbakká tenni, (s)... a haza előtt ismeretessé lenne, kinek miben vagyon legtöbb ereje; és így mindenféle hivatalokra ki lehetne a legalkalmasabb személyeket mindenkor választani. Ez volna az igaz és helyes személyválogatás, amely sok haszontalan kenyérevőitől megmentené a hazát, vagy inkább azokat is, akik eddig nem egész haszonnal munkálódták a közjót, kényszerítené, hogy magokat arra alkalmasabbakká tegyék” (Egy Magyar Társaság iránt való jámbor szándék. In: i. m. 608.).

Tisztelt Hallgatóság! Kedves Kollégák és Diákok!

Lehet, hogy érdemes lenne néha Bessenyeit olvasgatni ma is, kétszáz évvel később? Hogy a tudás mellett az emberségről, az erkölcsről se feledkezzünk meg?

Tiszabercel, 1747 és Bakonszeg, 1811. február 24. – 64 év. Sok nemes gondolat és cselekedet. Magyarság és európaiság, műveltség és igaz erkölcs, szeretet és tolerancia. Bessenyei György. Létének feladatáról, értelméről így vall élete végén: „Ha pedig... írásommal a közboldogság templomának oszlopa alá egy követ letehetek, abból származott vigasztalásom a halálnak örök álmai közt is hevülésbe hozza hideg hamvaimat” (A természet világa).

Tisztelt Igazgató Úr!

Eredményekben gazdag újabb 100 évet kívánok a Bessenyei György Gimnáziumnak az európai műveltség terjesztésében, a jó magyarság és igaz erkölcs formálásában!

Dr. Csermely Tibor

Bessenyei György hagyományainak ápolása Nyíregyházán¹

Nem valószínű, hogy Bessenyei György járt Nyíregyházán, hiszen az ő idejében még nem volt megyeszékhely Nyíregyháza. Mégis igen szerencsés választás volt, hogy a XIX. század végén, amikor már a megye központjává vált városunk, felfedezte a maga számára Bessenyeit. A fiatal város a saját szülöttei között akkor még nem találhatott olyan személyiséget, aki minden szempontból szimbólumává válhatott volna a város és a megye törekvéseinek.

Benne minden adva és példaként felmutatható volt, daliás testőr író, filozófus, kultúrpolitikus egyszemélyben (később mindez a reformkor nagyjaiban öltött testet). Ebben a választásban benne volt a felfedezés dicsősége is, hiszen a bihari remetét a hálátlan utókor méltatlanul elfeledte.

A megyeszékhely város a berceli születésű Bessenyeit fiává fogadta. A Bessenyei-kultusz ápolása azzal kezdődött, hogy az evangélikus főgimnázium önképzőköre 1888-ban felvette Bessenyei nevét; 1898-ban *Freilich Bertold* kezdeményezésére megalakult a Bessenyei Kör, amely a felvilágosodás kezdetének tekintett Ágis tragédiája szerzője szellemében a város kulturális életének irányítását, szervezését tűzte ki célul; 1899. május 9-én felavatták *Kallós Ede* Bessenyei-szobrát (eredetileg a Megyeháza előtti téren állt, csak 1928-ban helyezték át a mai helyére, a Széchenyi utca és a Bessenyei tér találkozási pontjára. Helyére

1. Elhangzott a Dialóg Közhasznú Nyugdíjas Egyesület által a nyugdíjas egyesületek számára szervezett vetélkedőn, szeptember 21-én a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtárban. A szerző zsűritagként vett részt a 12 csapat szellemi küzdelmében, ahol történelmi, irodalmi és zenei kérdésekre kellett válaszolni. Bessenyei György halálának 200. évfordulója alkalmából az előadó a felkészülést kiegészítő előadásával hozzájárult a résztvevők ismereteinek bővítéséhez. A mellékelt feladatlap tanúsága szerint, az előadás nagyban segítette a vetélkedő csapatokat a helyes válaszok kiválasztásában.

az első világháborús emlékmű került); Jelentős kezdeményezései: irodalmi esték, felolvasások, hangversenyek és évfordulós megemlékezések, ismeretterjesztő előadások, városi zeneiskola és népfőiskola szervezése.

A harmincas években egy tevékeny, fiatal irodalomtörténész-tanár került Nyíregyházára. Belohorszky Ferenc 1931-ben, diákjaival együtt sajtó alá rendezte és kiadta Bessenyei kisebb költeményeit. 1934-ben az induló Szabolcsi Szemle társszerkesztője lett. Kezdeményezésére (néhány társával együtt) 1940-ben Bakonszegről Nyíregyházára hozták Bessenyei hamvait (május 2.).

A háború utáni idők nem kedveztek a polgári hagyományörzésnek. Zord idők jöttek az irodalmi, művelődési körökre, társaságokra. Csaknem valamennyi működését beszüntették. Fél évszázados működés után a Bessenyei Kör is megszűnt.

Szerencsére nem véglegesen. A '60-as, '70-es években újjáéledt Nyíregyházán a Bessenyei-kultusz. 1972-ben a Tanárképző Főiskola felvette a nevét (azóta az irodalmi tanszék a Bessenyei-kutatás országos bázisa lett; *Margócsy* tanár úr közreműködésével sikerült megszerezni *Róna József* fehér márványból készített ülőszobrát, amely eredetileg a bécsi testőrség (később a Collegium Hungaricum) palotáját díszítette. A szobor ma a főiskola Bessenyei aulájában található; 1982-től *Rátonyi József* (vitatott értékű) síremléke jelzi Bessenyei sírját az Északi temetőben, a főbejárattól balra; 1987-ben újjáalakult és *dr. Bánszki István* vezetésével ma is aktív tevékenységet folytat a Bessenyei György Irodalmi és Művelődési Társaság, amely irodalmi kiadványaival, például az évente megjelenő almanachokkal, a Társaság működését bemutató összefoglaló munkával van jelen a város kulturális életében. A Társaság kezdeményezte a megyei irodalmi múzeum, tárlat létrehozását, amelynek tábláit az előtérben önk is láthatják.

Csak sajnálni tudjuk, hogy a főiskola homlokzatáról törölték Bessenyei nevét, de a márványszobor és a bejáratnál visszahelyezett dombormű emlékeztet az egykori névadóra. A megyeháza dísztermét róla nevezték el, a kisvárdai gminázium ma is őrzi a nevét és szellemét. Azt is sajnáljuk, hogy a megye tudományos, társadalmi és művészeti folyóirata, a Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle ezévben – talán nem véglegesen – megszűntette tevékenységét.

Mindannyiunkon múlik, hogy Bessenyei György szelleme tovább éljen és hasson Nyíregyházán. Hiszem, hogy ezt szolgálja a mai vetélkedő is!

*

A vetélkedő feladatlapja:

Bessenyei György élete és munkássága

1. Itt született Bessenyei György
1) Tiszabercel 2) Vencsellő X) Szatmárcseke
2. Ennek az iskolának volt a növendéke:
1) Sárospatak 2) Debrecen X) Pápa
3. A bécsi udvarban ennek a felséges személynek volt a testőre:
1) Erzsébet királyné 2) Mária Terézia X) Mária Lujza
4. Melyik művét tartjuk a magyar felvilágosodás kezdetének?
1) A holmi 2) A filozófus X) Ágis tragédiája
5. Melyi írásmű nem Bessenyei alkotása?
1) Magyarország 2) A magyarokhoz X) A magyar néző
6. Bessenyei György filozófia munkásságának fő célja:
1) a magyar nyelv, 2) a mezőgazdaság, X) az ipar fejlesztése
7. Az idős Bessenyei György jelzője:
1) „az egri remete” 2) „a csekei remete” X) „a bihari remete”
8. Bessenyei György Pusztakovácsiban hunyt el. A község mai neve?
1) Kovácsipuszta 2) Bakonszeg X) Bakonyháza
9. Bessenyei hamvait Nyíregyházára hozták. Mikor?
1) 1911 2) 1927 X) 1940
10. Bessenyei nyíregyházi köztéri szobrát alkotó művész:
1) Kallós Ede 2) Rátonyi József X) Róna József
11. Mai intézmény megyénkben, amely Bessenyei nevét viseli:
1) főiskola 2) múzeum X) gimnázium
12. 1898-ban Bessenyei nevét vette fel egy irodalmi-művészeti társaság.
Milyen néven?
1) Bessenyei Kör 2) Bessenyei Társaság X) Bessenyei Klub
13. A Bessenyei Társaság mai elnöke?
1) Jánosi Zoltán 2) Bánszki István X) Csermely Tibor
- + 1. Melyik intézményt nem a Bessenyei Társaság elődei alapították?
1) irodalmi folyóirat 2) zeneiskola X) tanítóképző

.....
Kitöltési idő: 5 perc, melyet a kivetítón le lehet olvasni. Minden helyes választás 1 pontot ér. A 14. kérdésre adott válasz: 2 pont, de csak akkor, ha az előző 13 válasz helyes! (max. 15 pont)

Dr. Fazekas Árpád emlékezése:

**Száz éve született dr. Eisert Árpád (1911–1974),
a hazai szívsebészet úttörője**

A nyíregyházi Erzsébet Közkórház (1899), majd 1969-től Jósa András Kórház eddigi legjelentősebb sebésze dr. Eisert Árpád (1911. február 23., Rozsnyó – 1974. szeptember 9., Nyíregyháza) osztályvezető főorvos, címzetes egyetemi tanár volt. Még az I. világháború előtti Magyarországon született a felvidéki Rozsnyó városában. Eperjesen járt gimnáziumba, ahol apja görög–latin tanárként dolgozott. Az őseik évszázadok óta a Felvidéken éltek. A felesége, *Füleki Klára* is ott született 1923. május 1-jén, Nagymihályon.

Eisert Árpád a prágai Károly Egyetem cseh nyelvű tagozatán végezte tanulmányait. Nyelvtudása: magyar, német, cseh (szlovák); olvasott: francia, angol, görög és latin nyelveken. A diplomáját 1936. február 29-én kapta meg. A kétéves katonai szolgálata után azonban már nem dolgozhatott Csehországban, csak Szlovákiában. Így több felvidéki város (Késmárk, Rozsnyó, Rimaaszombat és Kassa) kórházában volt orvos. Nemsokára azonban bekövetkezett a Benes-féle fajüldözés, a felvidéki magyarság vészidőszaka: a kollektív bűnösség és felelősségre vonás, s emiatt dr. Eisert Árpád 1947 áprilisának egy éjjelén átmenekült az anyaországba!

Rövid ideig a sátoraljaújhelyi kórházban *dr. Rákos Rezső* főorvos vette pártfogásba, majd a nyíregyházi Erzsébet Közkórház sebészeti osztályára került. Átmenetileg csak „udvari munkás” státusban tudták szerepeltetni, majd 1947. május 20. és 1951

között orvos, adjunktus lett. Orvosi diplomáját 1948-ban nosztrifikálták.

Kezdetben a kórházban élt és lakott, de 1948-tól kezdve már ismét a családjával együtt. Végül a város központjában, a Luther-házban volt lakásuk. A felületes szemlélő azt hihetné, hogy az Eisert család „cseberből vederbe” esett, amikor a „szlovákok közül – tírpákok közé” menekült, azonban az 1753-ban idetelepített tótok nemcsak Nyíregyházát virágoztatták fel és vezették okosan a várost, hanem késői utódaik, a tírpákok is dolgozó és szabadságszerető emberek! [Pusztán az érthetőség kedvéért említem meg, hogy „Szlovákok közül – tírpákok közé. Adatok a felvidéki magyarok vészidőszakához (1945–1948)” címen Nyíregyházán e sorok írójától könyv jelent meg 327 oldalon, 37 képpel.]

Szerencsére az Erzsébet Közkórház akkori, egyetlen sebészeti osztályának a főorvosa, *dr. Körmendy-Ékes György* is jól együttműködött az egy szál ruhában érkezett, menekült sebésszel. Ugyanezt tükrözi a haladó gondolkodású belgyógyász főorvos, *dr. Sarvay Tivadar* (1891–1972) egyik megmaradt orvosi igazolása is: „A beteg kérésére igazolom, hogy 1948-ban megoperáltattam pericarditis constrictiva tuberculosa miatt. A műtétet Körmendy és Eisert végezték. Az első ilyen műtét volt Hazánkban.” (Az időpont: 1948. július 12.) De Eisert Árpád sem volt hálátlan a befogadó város iránt, mert – *Reményi Mihály* főorvos kartársa szerint – „arany betűkkel írta be Nyíregyháza nevét a magyar orvostudomány történetébe”. Az viszont Eisert főorvos magas szintű etikai érzékét és humánusát tükrözte, hogy szakmai ideáljának és atyamesterének mindig is *Jirasek* prágai sebésztanárt tekintette. A történetek után is képes volt felülemelkedni a csehszlovák állam embertelen szellemiségén és gyakorlatán.

Eisert Árpád összesen 24 évig dolgozott Nyíregyházán, két részletben. Az első szakasz 4 évig tartott, a második 1954. július 15-től a haláláig. Segítségére volt végig a kórbonctani és kórszövet-tani osztály Kossuth-díjas vezetője, *dr. Gerlei Ferenc* főorvos, akinek a támogatásával a boncteremben műtéti gyakorlatokat is végezhetett.

Az itt elért eredmények után került a Pécsi Orvostudományi Egyetem II. Sebészeti Klinikájára adjunktusnak *Kudász József*

professzor mellé. A „szíve” azonban visszahúzta kórházunkba, s 1954. július 15-től kezdve újból Nyíregyházán működött, már osztályvezető főorvosként. Itt dolgozta ki többek között az epebetegségek modern sebészi kezelésének módszereit. Emellett második nyíregyházi periódusának elején átjárt rendszeresen konzultánsként a Debreceni Tüdőklinika Szívsebészeti Centrumába, *Schnitzler József* professzorhoz. Ezen tevékenységének elismeréseként tüntették ki 1974-ben egyetemi docens címmel.

Megemlítjük egyéb kitüntetéseit: Kiváló orvos (1957), Munkaéremrend arany fokozata (1971) és „Szabolcs-Szatmár megyéért” kitüntetés (1973). Ugyancsak a megbecsülés jele volt, hogy a Pécsi II. Sebészeti Klinika egyik szívsebészeti mütője 1995-ben felvette az Eisert nevet. Nyíregyházán az új központi sebészeti mütő pedig 1996. január 26-án vette fel dr. Eisert Árpád főorvos nevét, s ugyanekkor a régi sebészeti pavilon falán bronz emléktáblát avattak a 45 évvel ezelőtt itt végzett híres commissurotómia megörökítésére (*Tóth Sándor* Munkácsi-díjas szobrászművész alkotása).

Természetesen a munkahelye is büszke volt kiváló főorvosára, s így a kórház I. évkönyve az intézmény fennállásának: 70. évfordulóján (szerk.: dr. Fazekas Árpád és *Könczöl Dániel* könyvtáros) nemcsak közölte két fontos dolgozatát („Coarctatio aortae sikeresen operált esete”, illetve „A mitralis stenosis mütéti kezelése”), hanem megörökítette Eisert Árpád addigi 20 publikációjának bibliográfiai adatait is!

Eisert Árpád itt is találkozott a politikával, két ízben is. Először a „pócspetri rendőrgyilkosság” másnapján, 1948. június 4-én reggel kellett – a távollévő Körmendy Ékes György főorvos helyett – két sérült gyanúsított személyt megvizsgálnia a kötözőhelyiségben, egy ávós hadnagy jelenlétében. Az „ávós szakértelem” ugyan túlkötözést állapított meg, ezt a hibát azonban Eisert orvos még simán megúszta. Az ÁVH ugyanis most a főorvost tekintette osztályidegennek, sőt, egyenesen „osztályellenségnek” (az apja a főrendi ház tagja volt), s bizony rövidesen „el is került állásából”, *Királyfalvi Miklós*, pócspetri sérült túlkötözése ürügyén!

Majd 1956-ban a forradalom híveként vett részt a kórházban Eisert főorvos a végleges munkástanács október 30-i megválasztásának előkészítésében: az orvosok jelölésében. Mint

ismeretes, Jósa András unokáját, *dr. Dohnál Jenő* gyermekgyógyász főorvost választották meg a 22 tagú üzemi munkástanács elnökének. Dr. Eisert Árpád nem lett semmiféle 56-os választott szerv tagja, azonban nagyon fontos, hogy az ő vezetésével a kórházi sebészeti osztály kiemelkedő szerepet töltött be a sok sebesült szakszerű sebészeti ellátásában és dokumentálásában. Ezek az 1956-os kórlapok és műtéti naplók lettek a forralom megyei történetének legmegbízhatóbb forrásmunkái.

Mindez Eisert Árpád, a kitűnő sebész, az emberséges ember és a magyar hazafi érdeme. Emlékét kegyelettel őrizzük!

Száraz Lászlóné

Lírai szavak a könyvtárban

Az Együtt Tiszabercelért Egyesület szervezésében zenés irodalmi délutánt tartottak a napokban a helyi könyvtárban, ahol bemutatkozott műveivel *L. Gál Mária* ny. kótaji pedagógus, költő. A megyében jól ismert és elismert alkotót elkísérte kis csapata, volt tanítványok, barátok, akik műveit előadták. Megtisztelte községünket, többek között, *dr. Csermely Tibor* is, aki Mária munkásságát szakértő szemmel figyeli, műveinek kiadását segíti. A bensőséges hangulatú rendezvényen elhangzottak a költő eddig megjelent öt kötetéből a legjelentősebb, legmeghatározóbb versek, amelyeknek vezérfonala a csend, a belső béke megteremtése, a nekünk rendelt sors elfogadása. Jó volt egy órára kiszakadni a mindennapok valóságából, feltöltődni a költői szavak varázsával, és jó volt látni, hogy vannak még sokan, akiket érdekel ez a manapság eléggé háttérbe szorult műfaj. Láthattuk az alkotó sokoldalúságát bizonyító mandaláit is, amelyek kiegészítik lírai mondanivalóját, és tárgyiasult formában is segítenek annak megértésében. Köszönjük Máriának és barátainak, hogy hozzánk is elhozták maradandó élményt nyújtó műsorukat!

**Dr. Csermely Tibor és felesége
Tiszabercelen**

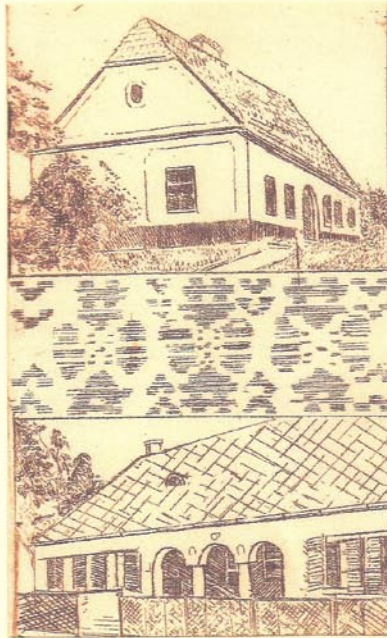

**Hajnal Béla, Tiszabercel képviselője
köszönti L. Gál Máriát**

EMLÉKLAP

a Tiszabercelen tartott irodalmi est alkalmából

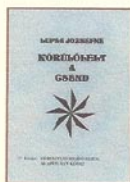

Tiszabercel, 2011. november 16.

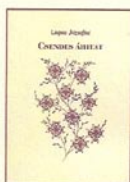

Szabó Aladár
Együtt Tiszabercelért Egyesület

1999

2002

2004

2006

2008

2010

*„Én elmondom ebben a
csöndességben,
mennyi megválaszolatlan kérdés
kiátlózik bennem.”*

Az „Együtt Tiszabercelért” Egyesület
Szervezésében tisztelettel meghívjuk Önt, és kedves
barátaikat, irodalom kedvelő ismerőseit
2011. november 18-án (szerdán) 16 órára
LUPSA JÓZSEFNÉ /L. GÁL MÁRIA/
ny. kótáji pedagógus
köteteiből összeállított verses, zenés műsorra

Közreműködnek

Dr. Csermely Tibor

Lipcseiné dr. Tornai Csomor Klára

Kekecs József

Kekecs László

Sinku Tamás

Helye: Községi Könyvtár

Tiszabercel

Vásártér u. 7.

L. GÁL MÁRIA

VERSEK

L. Gál Mária

Időkerék

LEVELEZÉS

Levelezés a műveltségért, magyarságért

1. Levél a miniszterhez

Dr. Réthelyi Miklós

miniszter úr részére

Nemzeti Erőforrás Minisztériuma

„Emeld nemzetedet, ez legyen törvényed!”

(Bessenyei György)

Tisztelt Miniszter Úr!

2011-ben emlékezünk meg megyénk neves szülöttére, a magyar felvilágosodás vezéralakja, Bessenyei György halálának 200. évfordulójáról. A sokoldalú ember, költő, filozófus, tudós a megyénkben található Tiszabercel (akkor Bercel) községben látta meg a napvilágot. Szabolcs vármegye ajánlására 1765-től *Mária Terézia* frissen felállított bécsi magyar testőrségében teljesített szolgálatot. Itt kezdett tanulni, és évekig kitartó szorgalommal foglalkozott a tudományokkal.

Kultusza a későbbi évszázadokban is nagy hatással volt a vármegye életére. 1898-ban Bessenyei Kör néven báró *Feilitzsch Berthold* megyei főispán vezetésével társaság alakult, amely a vármegye meghatározó személyiségeit fogta össze az élet minden területéről. A közösség működésében résztvevő elődök szobrot állítottak a vármegye neves szülöttének, létrehozták a régiségi múzeumot, ismeretterjesztő társulatot, művészeti-tudományos folyóiratot és zeneiskolát alapítottak. A kommunista hatalomátvétellel a szervezet megszűnt, majd 1987-ben létrejött

a szellemi elődök útját vállaló Bessenyei Irodalmi Társaság. A Társaság rendszeresen tart összejöveteleket, gondozza a költő kultuszát, irodalmivetélkedőket, szónokversenyeket kezdeményez, kiadványokat jelentet meg, legutóbb megyei irodalmi múzeum megalapítását kezdeményezte.

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Közgyűlése maga is fontosnak tartja a Bessenyei-kultusz ápolását. A Bessenyei Irodalmi Társasággal közösen 2007-ben a Megyeháza dísztermét a költőről neveztük el és a terem bejáratánál Bessenyei-busztót avattunk. A terem helyet ad a társaság fontosabb összejöveteleinek is.

Tisztelt Miniszter Úr!

A kerek évforduló alkalmából nagy tisztelettel szeretnénk meghívni Nyíregyházára, a vármegyeháza Bessenyei Nagytermében 2011. április 28-án 17 órától tartandó megemlékezésünkre. Kérjük, fogadja el a meghívásunkat és tengernyi elfoglaltságai közepette jelenlétével, köszöntőjével járuljon hozzá Bessenyei György örökségének az ápolásához, a vidéki kulturális élet emeléséhez.

Arról is tájékoztatjuk, hogy a Bessenyei Irodalmi Társaság szeretné Bessenyei György életművét a versektől, a Tiszának reggeli gyönyörűségétől kezdve, az Ágis tragédiáján és a Holmin át egészen a Tanmènesig – rövidített változatban a mai helyesíráshoz igazítva – ún. breviárium-formában megjelentetni. A címe Bessenyei legelső művének a legjellemzőbb mondata lesz: „Emeld nemzetedet!” Figyelembe véve a hazánk eladósítottóságát és kifosztottságát, kérjük, támogassa szerény, hiánypótló, a magyar nemzet szellemi megújításához hozzájárulni szándékozó kezdeményezésünket.

Országépítő munkájához kitartást, erős hitet és sok sikert kívánunk!

Nyíregyháza, 2011. március 24.

A Szabolcs megyei találkozás reményében tisztelettel,

Seszták Oszkár, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Közgyűlés

Dr. Bánszki István Bessenyei Irodalmi Társaság

Román István országgyűlési képviselő

Dr. Karakó László országgyűlési képviselő

2. Dr. Kováts Dániel főiskolai tanártól, a Kazinczy Társaság elnökétől:

Az EMELD NEMZETEDET! című Bessenyei-brevárium jelentőségéről:

„Az EMELD NEMZETEDET! mind gazdag tartalmában, mind igényes külső megjelenésében egyértelműen dicséretes alkotás, díszére válik a Bessenyei Társaságnak... Szívből gratulálok mindazoknak, akik megjelenése körül bábáskodtak.

A mai helyesíráshoz igazított kiadás jó szolgálatot tesz Bessenyei gondolatainak megismerésében. Méltóképpen emlékeztek meg az író halálának 200. évfordulójáról... emlékezetes marad a Társaság életében.”

3. Köszönő levél Halász János államtitkárnak az Emeld nemzetedet! című kötetünk támogatásáért (részlet)

Tisztelt Államtitkár Úr!

Társaságunk és a nemzeti irodalom nevében köszönjük a kötet kiadásához nyújtott szíves támogatást, a Bessenyei-breviárium címének ösztönző szavaival.

4. Társaságunk ajándékba küldi el a megye jelentősebb iskolai könyvtárainak új kiadványunkat. Íme a Zrínyi Ilona Gimnáziumnak küldött levél részlete:

„Társaságunk nevében szeretettel küldöm új kiadványunkat, Bessenyei: Emeld nemzetedet! című kötet két példányát. Az egyiket az iskola vezetőjének, a másikat a gimnázium ifjúsági könyvtárának, a diákok használatára.»Műveltségért, magyarságért küzdjön minden nemzedék« – írta Vietórisz József a Bessenyei-serlegre. Hát ezért!”

Társaságunk eddig az alábbi iskolai tanári és ifjúsági könyvtárainak küldte el az Emeld nemzetedet! kötetünk két példányát:

- Tiszaberceli Általános Iskola;
- Kisvárdai Bessenyei Gimnázium;
- Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium, Nyíregyháza;
- Szent Imre Katolikus Gimnázium, Nyíregyháza;
- Krúdy Gimnázium, Nyíregyháza;
- Kölcsey Gimnázium, Nyíregyháza;
- Zrínyi Ilona Gimnázium, Nyíregyháza;
- Széchenyi István Közgazdasági Szakközépiskola, Nyíregyháza;
- Sipkai Barna Szakközépiskola, Nyíregyháza;

Munkánkat folytatjuk!

ELISMÉRÉSEK

L. Gál Mária díjazása

A Nyugdíjasok Országos Szövetsége „Őszi lombok” címmel hirdetett országos irodalmi pályázatot. A díjakat *Némethné Jankovics Györgyi* ügyvezető elnök Budapesten, a NYOSZ székházában, október 21-én adta át. *Lupsa Józsefné Gál Mária* nyugdíjas kótaji pedagógus, költő egy vers és egy prózai írásművéért különdíjat kapott.

L. Gál Mária

Értéket keresve

Rohannak velünk
a napok
vedd észre
csodás Napot.

Útvesztőbe vagyunk
becsavarodva
nézz a felhőn
átütő Napra.

Pufók gomoly-báránycák
ballagnak az égen
nézz a magasba
úgy, mint régen.

Ásítózva vánszorgunk
lomhán botorkálunk
néha azt sem tudjuk
mire, kire vágyunk.

Hiányérzet kínoz
szemlesütve
nap-nap után
értéket keresve.

Pagonyi Szabó János díjazása

A Batsányi–Cserhát Művészi Kör tagjaként (is) az általuk kiírt irodalmi pályázat verspályázatára írt és beküldött munkáira a Cserhát József Irodalmi Díj arany fokozatával jutalmazták.

A pályázati verseiből a következőt mutatjuk be:

Pagonyi Szabó János

TISZATÁJ

Szemérmes akácok hófehér csipkében,
Zsendülő rétnék gyönyörű leánya.
Alkonyi-fények tüzes-kéve-lángja,
Bársonyos homokon futkároz konokon.
Oldott kismadárka csippent egyet még,
Lelógnak az égből cingár-jegenyék.
Csendes fűz-magányon, márcsak könnye segít,
Széles éjszakákon, kíváncsi szél repít.

-

Szilvások fölött sarlózik a Vándor...
Zarándokútján egykedvűen halad.
Almák mosolyán elidőzik máskor,
Tisza hullámain csodálkozó arccal,
Módfelett tetszeleg már vigyorgó képpel:
Árnnyakat rajzolgat rejtőzködő éjjel, s
Ráömlik vizére milliárdnyi csillag.

-

Buzgó-tücsök éled, nyúvi hegedűjét:
Elindul, lábrakap; zenebona élet.
Remekül rajtol a versenyt-úszó idő...
Elfárad, megkopik és bűnhődik a nyár!
Gazdag, pompás-színekben tobzódik az ősz.

Megnyúló-árnyékok... teret követelnek...
Egyetlen reggelen hóruhát ölt a táj.
GYermek születik! Jó messzire vágyik hangja, s
Egybeolvad: ember, természet: diadalán!

2011. 09. 15.

Pagonyi Szabó János
részére

„A Cserhát József Irodalmi Díj arany fokozatát”

adományozza
A Batsányi - Cserhát Művész Kör

Budapest, 2011.11.12.

Official Court of Appeal for the Hungarian
Magistrates of 1848/49, The Military
and Honorary Order of Saint László
of Hungary, Great Prince of Hungary

Pánchágy Kis Benec Lovagja

Pánchágy Kis Benec
író, a „Népművészet Mestere”,
a Cserhát Művész Kőr alelnöke,
a Délibáb fotó és kép szerkesztője
1162 Budapest XVI. Dezsőfia u. 7.
Tel.: 06-1-409-09-69
Mail: cserhat@t-online.hu

Benec Lovagja

Benec Lovagja
Cserhát Művészkör Főtitkára,
A Magyar Kultúra
Lovagja
Budapest, Dezsőfia u. 7. 1162
Tel: 4090969
Email: cserhat2@t-online.hu

OKLEVÉL

Futaky László

„MŰVELTSÉGÉRT, MAGYARSÁGÉRT...”

Futaky László

részére

Bessenyei György halálának 200. évében

a Társaság érdekében:
Bessenyei szellemi értékeinek és megyénk
kultúrájának népszerűsítése terén végzett
kimagasló munkája elismerésül

a Bessenyei Társaság

- 2011 -

Befinczky Etelka
elnökségi tag

Dr. Bánászky István
a Bessenyei Társaság elnöke

**A Bessenyi Társaság
évváró rendezvényén
Bessenyei György halálának
200. évfordulója évében
három társasági tag kapott
Oklevelet a Társaság érdekében,
Bessenyei szellemi értékeinek
és megyénk kultúrájának
népszerűsítése terén végzett
kimagasló munkája elismerésül:
Futaky László,
Rácz Sándorné és
dr. Vraukóné Lukács Ilona.**

OKLEVÉL

Rác Sándorné

„MŰVELTSÉGÉRT, MAGYARSÁGÉRT...”

Rác Sándorné

részére

Bessenyei György halálának 200. évében

a Társaság érdekében:
Bessenyei szellemi értékeinek és megyénk
kultúrájának népszerűsítése terén végzett
kimagasló munkája elismerésül

a Bessenyei Társaság

- 2011 -

Befinczky Etelka
elnökségi tag

Dr. Bánászky István
a Bessenyei Társaság elnöke

OKLEVÉL

Dr. Vraukóné Lukács Ilona

„MŰVELTSÉGÉRT, MAGYARSÁGÉRT...”

Dr. Vraukóné Lukács Ilona

részére

Bessenyei György halálának 200. évében

a Társaság érdekében:
Bessenyei szellemi értékeinek és megyénk
kultúrájának népszerűsítése terén végzett
kimagasló munkája elismerésül

a Bessenyei Társaság

- 2011 -

Befinczky Etelka
elnökségi tag

Dr. Bánászky István
a Bessenyei Társaság elnöke

A szerkesztő utószava

Ismét elmúlt egy esztendő, és újra várt ránk az a feladat, hogy az Almanach 2011-es kötetében összegyűjtsük a Társaság irodalmi és művelődési tevékenységét bemutató írásokat és eseményeket.

Az elmúlt évet Bessenyei György halálának 200. évfordulója jubileumi évvé avatta, és most örömmel tapasztalunk munkánkban tartalmi gazdagodást, amit az Almanach megjelenésében követni igyekszünk.

Amint egyre növekszik társaságunk tagjainak munkássága, úgy válik egyre érezhetőbbé közéleti szerepe is. Ez az Almanach szerkesztőjét arra ösztönözte, hogy a kötet szerkezeti beosztásán is változtasson. Így az Almanach első részében – az eddigi hagyományoknak megfelelő módon – a havi rendszerességgel elhangzott előadásokat és az események rövid összefoglalását közöljük.

A második egység a Társaság tagjainak irodalmi és közéleti jelenlétét bemutató írásokat tartalmazza. Új fejezet a társasági Levelezés a műveltségért, magyarságért című rész, hiszen ebben az évben elküldtünk, illetve kaptunk néhány fontos – munkánkat segítő és értékelő – levelet, amit most tagságunk elé tárunk. S amint egyre több elismerést szereztek tagjaink irodalmi munkásságukkal, úgy éreztük, az Almanachban ezt is meg kell örökítenünk.

A hetedik, immár jubileumi kötet arany színű kötése pedig formai tisztelgés a névadó emléke előtt.

Köszönet mindazoknak, akik írásaikat és egyéb dokumentumaikat rendelkezésemre bocsátották, és köszönet *Pásztorné Éva* korrektornak és *Erdélyi Tamás* technikai szerkesztőtársamnak, aki a tőle megszokott igényességgel és gondossággal, valamint kitűnő fotóanyaggal valósította meg a kötetet.

TARTALOM

ELNÖKI ELŐSZÓ. A hagyományápolás fényei a Bessenyei-emlékév tükrében	5
ELŐADÁSOK	
Oláh András: Tétova kísérletek az irodalomban	14
versek	16
A Mátészalkai Vörösmarty Kör	18
Dr. Sásné Naményi Emese: Gálaműsor a Bessenyei György Gimnázium és Kollégium előadásában	20
Dr. Joób Árpád: 200 éve született Liszt Ferenc	22
Kujbuszné dr. Mecsey Éva: Ünnepi beszéd a Bessenyei-szobor koszorúzásakor	26
György-napi műsor a vármegyeháza Bessenyei Nagytermében	
Bessenyei emlékezete magyar költők verseiben	30
Edith Piaf – Padam ... padam	31
Dr. Székely Gábor: Bessenyei György élete és munkássága a lexikonok tükrében	32
Dr. Apor Péter–dr. Kincses Kovács Éva: Egészségmegőrzés, sport, versek	36
Dr. Fazekas Árpád: Népitélet és sortüzek	42
Kökénydi Mária: '56-os üzenet	46
Pénzes Ottó: Irodalom – Mátészalka	47
Karácsonyi rendezvény az Evangélikus Kossuth Lajos Gimnáziumban	50
A TÁRSASÁG TAGJAINAK IRODALMI-KÖZÉLETI JELENLÉTE	
Román István országgyűlési képviselő parlamenti felszólalása	52
Dr. Nagy Éva: „Mi módon legyen egy nemzet bölcs és gazdag...” A jubiláló kisvárdai Bessenyei György Gimnázium köszöntése	54
Dr. Csermely Tibor: Bessenyei György hagyományainak ápolása Nyíregyházán	57
Dr. Fazekas Árpád emlékezése: Száz éve született dr. Eisert Árpád (1911–1974) a hazai szívsebészet úttörője	60
Száras Lászlóné: Lírai szavak a könyvtárban (L. Gál Mária)	64
LEVELEZÉS a műveltségért, magyarságért	
1. Levél a miniszterhez	68
2. Dr. Kováts Dániel főiskolai tanártól, a Kazinczy Társaság elnökétől	70
3. Köszönő levél Halász János államtitkárnak	70
4. Társaságunk ajándékba küldi...	71
ELISMERÉSEK	
L. Gál Mária díjazása	74
Pagonyi Szabó János díjazása	75
A Bessenyei-oklevél kitüntetőtettei	77
A szerkesztő utószava	78
A Bessenyei Társaság 2011. évi eseményei képekben	81-88

Halottaink a 2011-es esztendőben:

Dr. Porzsolt Istvánné
Dr. Váradi József

Fájó szívvel búcsúztunk el tőlük!

A BESSENYEI TÁRSASÁG

2011. évi fontosabb eseményei színes képekben

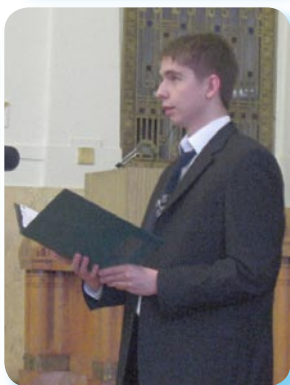
A kisvárdai Beszenyey György Gimnázium és Kollégium gálaműsora az Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium dísztermében (20. oldal)

Dr. Joób Árpád, a Kodály Társaság megyei elnöke előadását citerajátékával színezte, majd átvette Bányász István elnök könyvjárandékát (22. oldal)

György-napi műsor a Vármegyeháza Bessenyei Nagytermében a Társaság tagjainak közreműködésével. A helyszínen, pezsgős köszöntő, Zsirosné Ilona, Tóth László, Martinovszky István (30. oldal)

György-napi műsor a Vármegyeháza Bessenyei Nagytermében a Társaság tagjainak közreműködésével. Pagonyi Szabó János, Kökénydi Mária, Horváth József, Horváthné Gizella, Zsadányi Dávid, Décsyné Anikó, Vraukóné Ilona, Vraukó Liliána, Nagy Éva (30. oldal)

György-napi műsor a Vármegyeháza Bessenyei Nagytermében a Társaság tagjainak közreműködésével. Szabó Lajos, Mádiné Ildikó, Cz. Novák Ibolya, Komiszár Dénes, L. Gál Mária, Erdélyi Tamás, a műsorvezető, Belinszky Etelka, a Bánszki házaspár, Halász János államtitkár és köszönő szavak az éneklőknek (30. oldal)

Székely Gábor előadása Bessenyei lexikoni prezentációjáról (32. oldal)

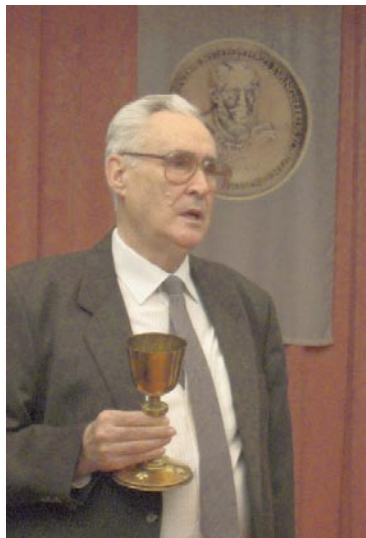

**Kincses Kovács Éva és Apor Péter előadása,
az Aporizmák bemutatása (36. oldal)**

**Csermely Tibor a zsűriben egy nyugdíjasoknak szervezett kulturális
vetélkedőn a Megyei Könyvtárban (57. oldal)**

A Társaság évváró estjén

**Elnöki köszöntő és kehelybemutató a karácsonyi rendezvényen,
Az Evangélikus Kossuth Lajos Gimnáziumban (50. oldal)**

A Bessenyei-breviárium moderátorai, Futaky László, Nagy Éva, Csermely Tibor, Palotai Erzsébet, Cz. Novák Ibolya, Fazekas Árpád, Kovács Tiborné és Vraukóné Ilona (nincs a képen Csorba Sándor és az elnök) (50. oldal)

Jóízű kínálgatás és beszélgetés a fehér asztalok körül

A
T
Á
R
S
A
S
Á
G
É
V
Z
Á
R
Ó
E
S
T
J
É
N